

ZSID. 12:14

LELKIPASZTOR

1953. JÚNIUS HÓ

LELKIPÁSZTOR

Kiadja az Evangélikus Egyetemes Egyház Sajtóosztálya

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Vető Lajos

Előfizetési díj egy évre 84 Ft, félévre 42 Ft, egy hónapra 7 Ft

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatala, Budapest 220 — 507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Puskin-utca 12. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály. — Telefonszám: 142—074

TARTALOMJEGYZÉK

Közösségi élet, közösségi életre való nevelés (dr. Vető Lajos) — —	241
Tranovskij jó munkája kötelez (dr. Sólyom Jenő) — — — —	256
EGYMAS KÖZÖTT: A jó szó dicsérete (Koren Emil) — — — —	261
Borbély József bonyhádi evangélikus lelkész, esperes szerepe az 1848—48-iki szabadságharcban (Knábel Vilmos) — — — —	264

IGEHIRDETESEK:

Szentháromság után 6. vasárnap — — — — — — — —	269
Szentháromság után 7. vasárnap — — — — — — — —	271
Szentháromság után 8. vasárnap — — — — — — — —	273
Szentháromság után 9. vasárnap — — — — — — — —	275
Utmutató (dr. Pálffy Miklós) — — — — — — — —	278

KÖNYVISMERTETÉS:

Walter Ellinger: <i>Luthers politisches Danken und Handeln</i> (Buchalla Odön) — — — — — — — — — —	282
--	-----

FOLYOIRATSZEMLE:

J. M. Lochmann: <i>A természeti világ teológiai tanulmányozásáról</i> (dr. Szilády Jenő) — — — — — — — —	286
KÖZÉRDEKŰ TUDNIVALOK (Csekey Zoltán) — — — — — —	288

Példányszám: 700.

Közösségi élet, közösségi életre való nevelés

Ha visszatekintünk arra a nagy munkára, amelyet a pszichológia művelői a XX. század első felében végeztek, a legértékesebb eredmények egyikének fogjuk látni mindazt, amit a közösségi élet lélektanáról megállapítottak. Az alábbi cikkben inkább csevegés formájában elmondunk egyet-mást a közösségi életéről s a közösségi élet lélektanáról, ami hasznos lehet lelkeszi és egyházi munkánkban, de önképzésünkben is.

Az egyház definíciója magában foglalja, hogy az egyház tulajdonképpen a hívek közössége (communio), közösség egyfelől Istennel, másfelől egymással. Ez a közösség a hit tárgya, de nem felelőleges, ha lélektanilag is foglalkozunk vele, éspedig mint a hívek közösségével.

Bevezetésül még tisztáznunk kell, helyes-e *elvileg*, teológus szempontból a közösségről, a közösségi életformáról s a reá való nevelésről beszélni. Hiszen még mindig vannak képviselői az *individualizmusnak*, vagyis annak a felfogásnak, mely szerint az embernek, a hívő embernek is elsősorban az a célja, hogy ő maga tökéletes személyiséggé legyen. E szerint a felfogás szerint a közösségi élet primitív életforma, a nyájnak, a csöcse'eknek az életformája.

Ez az individualizmus mindenekelőtt teológiai szempontból helytelen. *A keresztyén hit rögtön közösségbe vonja az embert. Jézus Krisztus élete és munkája nyomán egyház alakul.* Az első keresztyének, de már előbb is a tanítványok egymás között is és Jézussal is közösséget alkotnak. Teológiai szempontból tehát egyenesen azt mondhatjuk, hogy az individualizmus nagyon csekély részét fejezi ki a keresztyénségnek. Azt is mondhatjuk, *csak az található meg az üdvösséget, aki közösségben él Krisztusban és Krisztus által embertársaival.* Itt azt is kiemelhetjük, hogy ez a közösség nagyon egyoldalú és nagyon meg-

Lelkésztársaink közül többen kívánják, hogy a Lelkipásztor foglalkozzék lélektani kérdésekkel és segítsen azoknak, akik lélektani ismereteiket bővíteni akarják. Nem kétséges, hogy ez a kívánság indokolt, s készséggel helyt adunk lapunkban ilyen tárgyú cikkeknek.

szűkített, tehát nem is igazi abban az esetben, ha a közösség csupán csak hittestvéreknek egymás közötti közössége. Jézus az irtalmas samaritánusról szóló példázattal éppen erre ad utólérhetetlenül fontos és szemléltető tanítást.

De az individualista életforma és életfelfogás *lélektani* szempontból is helytelen. Azokat a feladatokat, amelyeket emberségünk, emberi mivoltunk tűz elének, csak akkor tudjuk megoldani, ha közösségi beállítottságunk és életformánk van. A lélektani és idegkörtani vizsgáldások egyre nyilvánvalóbbá teszik, hogy lelkiileg, idegileg s egyáltalán *csakis az az ember egészséges, aki közösségi beállítottságú*. Viszont a lelki betegségek legfőbb oka és ismertetőjele a közösségtelenség.

Természettudományi szempontból is helytelen az embert, mint egyéni kiszakítani abból a természetes nagyobb közösségből, amelyből származik. Az ember, mint természeti lény, életét nemcsak másoktól kapja, hanem mások, embertársai, mindenekelőtt szülei azok, akik azt különösen eleinte, fenn is tartják. Az egyes ember része az egyetemes életnek és természetnek. Nem lenne ember a földön, ha pl. rajta a hőmérsékleti különbségek nem olyanok lennének, mint amilyenek. Ez viszont kapcsolatban van azzal, hogy a Föld éppen olyan távolságra van a Naptól, mint amennyire van. Hogy a Nap éppen olyan, amilyen. Hogy a Föld tengelye éppen olyan szögben dől meg, ahogyan megdőlt. Hogy éppen azon az égitesten vagyunk, amelyen vagyunk, stb., stb.

Mi a közösség?

Mit értsünk már most „*közösség*” alatt? Mindenesetre kisebb vagy nagyobb embercsoportot. Mit ért Jézus közösség alatt? A szót maga Jézus nem használja a ránkmaradt evangéliumok szerint, annyit azonban megállapíthatunk, hogy kétféleképpen értette azt, amit közösségnek nevezünk. Mindenekelőtt közösségben érezte magát minden emberrel, hiszen mindenkiért meghalt a gólgotai kereszten, szeretete határtalan és korlátlan volt s minden emberre kivétel nélkül kiterjedt. Ugyanezt követelte meg tanítványaitól is. De másfelől azt is látjuk, hogy volt neki kisebb, szűkebb értelemben vett közössége is. Tanítványaiból is ilyen szűk közösséget formált. Ez a tanítványi közösség azonban nem bírt merev korlátokkal, nemcsak 12, hanem 70 tanítványról is tudunk. Azt is látjuk, hogy nem zárkózik el a farizeusoktól, a vámszedőktől, sőt a bűnösökkel is együtt eszik és iszik, vagyis asztalközösségben van velük. Szemben későbbi szektákkal, nem voltak titkos tanításai. *Univerzalizmus* jellemezte földi életét, tanítását s még halálát is. Szeretetét nem zárták korlátok közé se faji, se nemzeti, se vallási, se erkölcsi különbségek. Legmélyebb tanításainak egyikét a parázna samáriai asszonynak mondja el, s az irtalmas samaritánusról szóló példázata mindig fontos marad az igehirdetésben. Szinte matematikaj értelemben mondhatjuk, hogy szeretete *végtelen*.

Hogyan érti a *világ* a *közösség* kifejezést? Milyennek látja a lélektan az embert, milyennek látja és hogyan ítéli meg?

Milyen a közösségi ember?

Milyen a közösségi ember? Csak a legfontosabb jellemvonásait rajzolja meg. *Nem önmagának él.* Mégha az üdvösségről van szó, akkor sem a saját üdvösségét keresi elsősorban. Gondoljunk Pál apostolra, aki a zsidóság iránti nagy felelősségérzettől indítatva kijelenti, hogy ő inkább elkárhozna, csakhogy népe megtalálja az üdvösség útját. *Keresztelő János* híres kijelentése is ebbe az irányba esik: „Neki növekednie kell, nekem pedig alább szálnom.” Figyeljük meg azt is, hogy *Pál apostol* ebből a szempontból mit ért azon a vallomáson, hogy „élek már, de nem én, hanem él bennem a Krisztus!” Mindez mutatja, hogy a közösségi ember semmiképpen sem individualista. Életének középpontjában nem önmaga áll. És nem úgy látja a világot és embertársait, hogy azok forognak körülötte. Ide vág az is: „Aki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt; aki pedig elveszti az ő életét én érettem, megtartja azt” (Mt. 16 : 25).

A közösségi ember *tud örülni az örülőkkel, sírni a sírókkal.* Vannak barátai, van kiegyensúlyozott családja. Érdeklődik más és másoknál a dolga, de nem azért, mert pletykálkodó kíváncsiság fűti, hanem mert másnak az örömét és baját a maga örömeinek és bajának tartja. Önzetlen tud lenni. Korlátlan szeretet tölti el minden ember iránt. Az úgynevezett jók iránt is, de a rosszak iránt is. Még azok iránt is, akik ártalmára vannak neki vagy embertársainak. Szeretettel tud velük foglalkozni, hogy segítségükre legyen. Családi, faji korlátokat nem ismer és nem ismer el. Így kell értenünk Krisztus Urunk kényes figyelemzetését tanítványaihoz, hogy aki nem tagadja meg apját, anyját, testvéreit stb., nem lehet az ő tanítványa. Ez nem azt jelenti, hogy remeteségre vagy szerzetességre akarja buzdítani tanítványait, hiszen ez éppen ellenkezője a közösségi életnek, hanem megfordítva, azt akarja, hogy szeretetük túllépje a családi élet kereteit.

Fontos jellemvonása a közösségi embernek, hogy *tud dolgozni.* El tud feledkezni magáról s kötelességeinek, hivatásának tud élni. Másokkal együtt tud munkálkodni, még akkor is, ha nagyok a különbségek közte és a többiek között. A közösségi ember egyéni érdekeit háttérbe tudja szorítani, sőt le tud mondani másokért, mások javára.

A közösségi ember *tárgyilagos.* Nem vindikál magának abszolút mindentudást. Amit megállapít vagy elmond, ahhoz hozzá meri tenni, hogy azért másként is lehetnek a dolgok. Vagy *Pál apostol* szavaival: *rész szerint* van bennünk az ismeret s most homályosan, tükör által látunk. Ez a szerénység és alázatosság nem szolgalelkűség, noha a közösségi ember mindennel és mindenben szolgál és szolgálni kész.

Lekiállapota *kiegyensúlyozott.* Nyugodt derű tölti be. Nyílt, őszinte és egyenes. Nem ideges. Bátor, de nem vakmerő és nem meg gondolatlan. Vendégszerető, de nem tékozló. Bizonyos a dolgában, de nem hivalkodó. Mindig lát kiutat, határtalan reménység és hit tölti el.

Noha másokért és másoknak él, *másoknak a véleményére nem sokat ad.* Nem az a fontos neki, hogy mások mit mondanak róla, hiszen

ha így lenne, *hiú* lenne s még önmaga körül forogna az élete. Tárgyilagosan és elfogulatlanul nézi a dolgokat és az embereket. Cselekszi, amit jónak lát. A lelki kiegyensúlyozottságon túl jellemzi a *testi egészség* is. Jézus szeretete határtalan volt és nem volt beteg soha, ellenben annál több beteget meggyógyított.

Röviden: a közösségi ember *társaihoz és munkájához jól viszonyul*.

Milyen a nem közösségi ember?

Milyen a nem közösségi ember? A nem közösségi beállítottságú ember felfogása és életstílusa szerint minden ő körülötte forog. Önmagának és önmagáért él. Minden és mindenki csak arra való, hogy neki szolgáljon, s az ő dolgait vigye előbbre. *Hiú*. A saját boldogulása, előmenetele érdekli kizárólag. Mindig és mindenütt érvényesülni akar. Mindig csak önmaga érdekli, másról, mint önmagáról alig tud beszélni. Rosszul érzi magát, ha másit dicsérnek. Elismerő szó más iránt legfeljebb érdekből hagyja el ajkát.

A nem közösségi ember néha *közösségi külsőségekben* jelentkezik. Ez azonban csak *álarc*. Mesterfogás. Pl. *feltűnően alázatos* s a *szolgálatot emlegeti* folytonosan. Persze különböző fokozatok vannak itt is, mint a közösségi embernél is. Az egyik közelebb, a másik távolabb van az eszménytől. Az abszolút értelemben vett nem közösségi ember teljesen antiszociális lény. Monomániás, paranoiás s mint ilyen, rendszeren — örült. Közösségi érzése egyenlő a nullával. De már annál is baj van, aki nem tud örülni más örömének, sőt szomorkodik, ha valaki szerencsés és boldog, ellenben nem bántja, ha másit baj ér, sőt inkább ilyenkor örül.

A nem közösségi ember nem tud tárgyilagos lenni: ahogyan önmagát, saját személyét állítja a középpontba, ugyanúgy mindenütt személyi kérdések vezetik. Környezetét is, amennyiben egyáltalán képes nevelni, személyeskedésre, önmaguk fontosságának az átérésére és kihangsúlyozására neveli. Az anya, aki ilyen, amikor kislánya hajába masnit köt, nem azt mondja, de szép ez a masni a fejedben, hanem: milyen szép vagy *te* ezzel a masnival. — A nem közösségi ember elfogult, nem képes a tisztánlátásra, s az igazság felismerésére; *elvek, rögeszmék* rabja s a valóságérzék hiánya egyik fontos jellemvonása. Ilyenformán fantasztikumoknak és babonáknak könnyen behódol, különösen ha hízelegnek hiúságának. Nem azt látja, ami van, hanem amit szeretne, különösen ha önmagáról van szó.

Meggyőződésből *hazudik*, ami természetes, hiszen képtelen az igazság megátására és elismerésére. *Képtelen az együttműködésre*, önmegtagadásra, lemondásra, *önfegyelmzésre*. Könnyen válik szenvedélyek rabjává. *A munkájához rosszul viszonylik*. Amikor dolgoznia kellene, fáradt s mert a munkában nem fárad el, rosszul alszik, ami miatt másnap még fáradtabb lesz s ez jó ok arra, hogy munkáját még jobban gyűlölje és elhanyagolja. Másokkal nem tud igaz érdeklődéssel *társalogni*. Zárkózott, szórakozott. Aki vele beszélget, észreveszi, hogy

nem is figyel arra, amit a másik mond neki, hanem csak fújja a maga nótáját. Mogorva, érdes, összeférhetetlen. *Pesszimista*, de mindig másban látja a hibát. Érzékenykedő, könnyen megsértődik, rögtön személyeskedik. Örökké panaszskodik, de nem törekszik arra, hogy magán segítsen. Várja s természetesen tartja, hogy mások segítsenek rajta. Elfogult, kizárólagossági igényekkel szeret fellépni. Primadonna-természete van. Ideges, elégedetlen; *soha nincs ideje, de nem dolgozik sokat*. Zsugori, de nem egyszer pazarló. Ilyen ellentétes vonások, általában véve a lelki egység hiánya, jellemzők rá.

Magatartásával természetesen *nem tudja megoldani életproblémáit*. Az élet u. i. olyan feladatokat állít az ember elé lépten-nyomon, hogy azokat csak közösségben, közösségi beállítottsággal lehet megoldani. A nem közösségi ember tele van gátlással. Képmutatás és hatalomvágy jellemzik, s ugyanakkor tele van kisebbrendűségi érzéssel. Állandóan biztosítékokkal dolgozik. Nem azt nézi, mit hogyan lehet a legjobban megcsinálni, hanem hogy ennek reá esetleg majd milyen következményei lehetnek. Bizonytalan, határozatlan. *Ha aktív, gonosztevő tud lenni. Ha passzív, betegeskedik*. Minél kisebb a közösségi lelkület benne, annál nagyobb a belső nyugtalansága, annál kevésbé képes életfeladatait, amelyek embertársaival való együttműködést kívánnak tőle, megoldani. Ez viszont még idegesebbé teszi.

Arról, hogy ez idegkórtani szempontból mire vezet, itt nem beszélünk. De bizonyos, hogy a lelki, orvosi kifejezéssel: az *idegbetegségek* azon fajtái, amelyeknél szervi elváltozásokat a kórbonctan felmutatni nem tud, nagyrészt a közösségi érzés *hiányára* mutatnak. A tériszony, ez az igen gyakori idegbetegség pl. világos kifejezése a közösségellenességnek. A tériszonyos beteg azért nem mer az utcára vagy még messzebb elmenni, mert látni sem bírja az embereket. Ami mögött viszont ott van a maga nagyraértékelése, másrészt kisebbrendűségének az érzése.

Ismertetőjelek

A következő kérdésünk: *miből láthatjuk, hogy ki milyen*. Azt a kérdést is felvethetjük, hogy vajjon mi *magunk* milyenek vagyunk. De szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy önmagunk túlzott vizsgálgatása veszedelmes dolog s az oka rendszeren a közösség-ellenesség. Viszont az önvizsgálat mégis elkerülhetetlen, csak az a fontos, hogy nagyon tárgyilagosak próbáljunk és tudjunk lenni. De nehogy azt gondoljuk, hogy akkor vagyunk tárgyilagósak, ha minden rosszat, amit hallunk a nem közösségi emberről, magunkra vonatkoztatunk. Persze az sem helyes, ha minden jót magunkban ismerünk fel. Az ugyanis, hogy magunkban felismerjük a nem közösségi embert, könnyen önzésünk szolgálatába állítható. Egyszerűen azt mondjuk, hogy mivel én már ilyen vagyok, ilyen romlott, antiszociális, ennél fogva nem is csoda, ha feladataimnak nem tudok eleget tenni, embertársaimhoz olyan vagyok, amilyen vagyok, stb., stb.

Ha látni akarjuk, hogy valaki mennyire közösség-ellenes és anti-szociális beállítottságú, *három* dolgot kell vizsgálnunk nála. Meg kell mindenekelőtt figyelniünk, hogy *milyen a viszonya embertársaihoz*. Tud-e másokkal, tőle eltérő természetű, jellemű emberekkel együtt munkálkodni, együtt élni, velük együtt örülni és együtt sírni.

A másik az, hogy a *munkához*, mindenekelőtt a hivatásához hogyan viszonylik. Szívesen végzi-e? Bele tud-e temetkezni, bele tud-e feledkezni, vagy pedig nyűgnek, tehernek, átoknak és keresztnek érzi-e azt, amit végeznie kell. Itt aztán *kicsiségek is* sokszor elárulják az illetőt. Nyilvánvaló pl., hogy az, aki munkahelyére állandóan későn érkezik, nem szereti hivatását. A notórius későn jövőkben egykettőre megállapíthatunk egész sereg másfajta közösség-ellenes jellemvonást is. Az ember jellemvonásai u. i. összefüggő képletet alkotnak. („Aki lop, hazudik és.”) Aki hosszú beszédeket mond, beszédére nem készül, szintén közösség-ellenes. — A *harmadik dolog*, amit meg kell figyelniünk, az, hogy *milyen a szerelmi, közelebbről: családi élete*. A szerelmi és családi élet olyan feladat, amelyet egyedül nemcsak hogy nem oldhat meg az ember, hanem amely a legfontosabb közösségi jellemvonásokat követeli meg.

Embertársainkhoz, hivatásunkhoz, szerelmi és családi életünkhöz való viszonyunk mindig csak akkor oldható meg jól, ha közösségi emberek vagyunk. A begubózott, zárkózott ember nem lehet se jó orvos, se jó pedagógus, se jó lelkész, se jó családapa, se jó hitvestárs. Akármennyit tud, tudását nem fogja embertársai hasznára fordítani. Hányszor látjuk, hogy kisebb tudással, de nagyobb közösségi beállítottsággal sokkal többet tud elérni akár az orvos, akár a pedagógus, akár a lelkész, mint némely nagy tudású, de közösségellenes beállítottságú kollégája. Jó azért magunkat is időnként, sőt állandóan vizsgálgatnunk abból a szempontból, hogy vajjon szívesen végezzük-e a hivatásunkkal együtt járó munkát. Nem tartjuk-e magunkat pályatévészett embereknek? Nem kapjuk-e magunkat azon, hogy kerüljük a munkát? Nem hasonlottunk-e meg hivatásunkkal? Tudunk-e egészen új, eddig nem ismert emberekkel könnyen kapcsolatba kerülni? Milyen a családi életünk? Jól érezzük-e magunkat családjunk, gyermekeink körében, tudunk-e velük foglalkozni? Akarunk-e egyáltalában családot, gyermekeket?

Felvethetjük azt a kérdést is, hogy ha valamit csináltunk, *miért* tettük: azért-e, hogy *sikereink* legyenek, hogy a *hatalmunkat* fokozzuk vagy biztosítsuk, avagy pedig, hogy *embertársainknak* legyünk a javára?

Ezeknek a kérdéseknek a felvetése s önmagunkra és embertársainkra alkalmazása is világossá teszi, hogy *tökéletes ember a földön aligha akad*. Az ideális az lenne, ha a közösségi magatartás olyan természetes lenne nálunk s olyan automatikusan kerülni végebe, mint a *lélekzetvétel* vagy az *egyenes járás*. Ettől azonban még az emberiség, különösen a maga egészében nagyon messze van. Ebben az *egyházaknak* és a *papságnak* nagy a felelőssége és sok a mulasztása. De itt azt

szeretném kiemelni, hogy mindenkinél van bizonyos *distancia* a között, amilyennek lennie kellene és a között, amilyen valóban. Minél kisebb a *distancia*, annál tökéletesebb az ember. Lásd Jézust, aki életét adta a bűnös emberiségért. Minél nagyobb a *distancia* mindhárom vonalon, az élet mindhárom főfeladata tekintetében, tehát az embertársakhoz, a munkához és a családi élethez való viszony vonalán annál kevésbé vagyok tökéletes.

Okok

Vajjon *mi az oka* annak, hogy valakinek nincs közösségi lelkülete, vagy csak nagyon fogyatékos, *hiányos* közösségi beállítottsággal rendelkezik? Tudnunk kell, hogy az ember alapmagatartása, életstílusa, „jellem” *gyermekkorában* alakul ki. Gyermekkorunkban akkor alakul ki alapmagatartásunk, amikor még jóformán beszélni se tudunk. Alaptermészetünk már úgy hároméves korunkban teljes határozottsággal kialakul. Ez onnan van, hogy a gyermek első válasza a külvilág által feladott kérdésekre, különösen miután azok egymásután éveken át többször ismétlődnek, *tréningyszerűen* alakítják ki lelkületének alapreakcióit. Tehát az az első két-három esztendő, amelyet kicsiny korunkban átélünk, szokássá, és pedig szinte megrögzött szokássá teszi mindazt, ahogyan a külvilággal való első találkozásokra reagálunk, ahogyan — nem tudatosan! — az életnek kívülről számunkra feladott leckéjére válaszolunk. Beidegződés történik. Reflexszerűvé válik az, ahogyan megválaszoljuk életünk különböző kérdéseit. Láttuk, hogy közösségi vagy nem közösségi, sőt egész jellemünk elsősorban *embertársainkhoz* való viszonyunkban mutatkozik meg. A kicsiny gyermek eleinte teljesen embertársaira, elsősorban szüleiére van utalva. Érthető tehát, hogy kicsiny korunkban reflexszerűen alakulnak ki jellemünk alapvonásai. Ezért a tévedés, hogy sokan az emberi jellem alapvonásait veleszületett, sőt öröklött tulajdonságoknak tartják. Persze vannak az embernek *öröklött tulajdonságai* is, de ezekkel kapcsolatban minden azon fordul meg, hogy ezek az alaptulajdonságok mindjárt legelőször, tehát gyermekkorunkban hogyan találkoznak a külvilággal s hogy ezekkel az alaptulajdonságainkkal hogyan válaszoljuk meg rögtön jelentkező életfeladatainkat. Az *anya* szerepe döntő jellemünk kialakulásában. Az anya az, akiben az ember először találkozik nemcsak más emberrel, hanem szinte az *egész* külvilággal. Nem mindegy az se, hogy az *anya maga* milyen módon viszonylik a közösséghez. A közösséggel szembe beállítottságú anya aligha nevelhet gyermekéből közösségi lelkületű embert. A közösséggel szembe beállítottságú anya fő nevelési hibája nemcsak az lehet, hogy *elhanyagolja* gyermekét. Érdekes módon sokkal több baj származik abból, ha *elkényezteteti* gyermekét.

Nagy szerepe van az emberi jellem kialakításában az *apának* is, aki azonban mindig második tényező az anya után.

Fontos a *testvérekhez* való viszony is közösségi vagy közösséggel szembe beállítottságú alapmagatartásunk kialakulásában. Egészen más problémákkal kerül szembe a kisgyermek, ha első a testvérek sorában, vagy ha második, vagy ha sok gyermek között a legutolsó, a legkisebb gyer-

mek. Gondoljuk el, micsoda nagy problémával kell megküzdenie az elsőszülött gyermeknek, akit kistestvérkéje megérkezéséig szülei elkényeztettek s most egyszerre érzi, hogy nem körülötte forog a család élete, hanem az újszülött körül. Nagyon érdekes az is, hogy a *legkisebb* gyermek lélektanáról mit állapítottak meg. Szeretnek hivatkozni a bibliai *József* példájára, aki testvérei között a legkisebb volt, s akit az azóta is uralkodó szokás szerint, mint legkisebbet, az apja a legjobban szeretett, s szép tarka ruhát csináltatott neki, s akire ugyancsak az azóta szintén uralkodó szokás szerint bátyjai irigykedtek. Azt sem tartják véletlennek, hogy minden viszontagság ellenére éppen a legkisebb vitte a legtöbbre. Rendszeren úgy szokott lenni, hogy az, akinek a leggyöngébbnek kell éreznie magát, mert a legkisebb, a legfiatalabb, az igyekszik a legnagyobb erővel arra, hogy a nagyobbakon és erősebbeken túltegyen. Ezt a törvényszerűséget már az őtestámentum nagyszerűen érzékelteti és illusztrálja *József* történetében.

Igen nagy szerepe van az ember jellemének közösségi szempontból való kialakulásában annak is, hogy *vannak-e testi fogyatékoságai vagy nincsenek*. Általában véve embernek lenni annyit jelent, mint érezni, hogy feladatokat kell megoldani s ha azokat nem oldja meg, akkor vége. Ez a kisebbrendűségi vagy fogyatékosági érzés azonban fokozódik azoknál, akiknek feltűnő testi fogyatékoságaik vannak. Az ilyenekben nagyobb az érvényesülési vágy, mint általában véve. Ezért is van, hogy az ilyenek *szeretik az elsőséget* s ezt sikerül is sokszor elérniök. A sánták legelől bicsegek, a kövérek szeretnek fürgén mozogni, a dadogókból szónokok lesznek, a botfűlű rajong a zenéért, s a kevésbé szép nők örülnek a bókoknak. Különbözik a szépség, főleg ha feltűnő, igen veszedelmes a jellem kialakulásában. Csaknem úgy hat, mint a testi fogyatékoság. Ezért van az, hogy a szép nők sokszor antiszociális, hiú, hideg teremtések és innen van az is, hogy sokszor ők mennek a legnehezebben férjhez.

Az *egyke* is igen nehéz helyzetben van a közösségi lelkület kialakulása szempontjából. Sokáig állandóan felnőttek közöt él, akikre úgy néz fel, mintha óriások lennének, s magát törpének érzi. Ezért szeret felnőtt módjára viselkedni; s miután elkényeztetik, hiú is, tele van idegességgel s nehezen tud beleilleszkedni az élet s a társadalom megfelelő helyére.

Az sem közömbös a közösségi lelkület kialakulása szempontjából, hogy *fiúnak vagy leánynak született-e valaki*. Gondoljuk meg, mit jelent mindenekeelőtt a leánygyermek számára, ha hallja, hogy fiút vártak helyette, vagy, hogy ő *csak* leány. Ezt a leértékelést mennyire nehéz leküzdenie! De veszélyes az is, ha a fiú, a „*trónörökös*” érkezésének annyira örül a család. Ezért van az, hogy az ilyen „trónörökös”-ben a szülők rendszeren csalódnak. Miután a fiút elkényeztetik, s nem szoktatják arra, hogy az élet realitásaival korán megtanuljon birkózni, másokkal tudjon együttműködni, már az iskolában is könnyen kudarcot vall, szemben pl. leánytestvérevel, aki hallatlanul szorgalmas lesz és összehasonlíthatatlanul jobb eredményeket tud felmutatni, mint fiú-

testvére, már csak azért is, hogy megmutassa, hogy azért ő is valaki és nem csak leány.

Iskolába kerülésekor már általábanvéve kialakultak a gyermek alapjellemtvonásai, az, hogy közösségi vagy közösségellenes-e a beállítottsága. Itt már csak megerősödnek, szinte kifejeződnek előbb formát öltött jellemvonásai. Az egyik gyermek bátor, a másik bátor, amikor az iskolába kerül. Az egyik tud együtt játszani, együtt tanulni társaival és tanítójával, a másik félénk, félrehúzódik és zárkózott. Erzékeny is és amikor anyja először hagyja ott az iskolában, sírva fakad s rengeteg gondot okoz tanítójának.

A legfontosabb itt is, mint a szülői házban a legelső években, hogy a *kooperációra* való készség megvan-e. Erre pedig csak azok a szülők tudják gyermekeiket ránevelni, akikben magukban is megvan a kooperációra való hajlandóság, vagyis közösségi lelkület.

A segítség módja

Hogyan lehet segíteni azon az emberen, aki közösségellenes beállítottságú? Hogyan segíthetünk magunkon is, hogyha az egyik-másik közösségellenes jellemvonást őszintén és helyesen felfedeztük magunkban?

Hangsúlyozzuk, hogy miután még akkor, amikor se gondolkodni, se beszélni, se értékelni nem tudtunk, alakultak ki alapjellemtvonásaink, *rendkívül nehéz* akár magunkban, akár embertársainkban az alaptulajdonságokat megváltoztatni. *Nehéz, de nem lehetetlen.*

A változást, s vele az önmegismerést *katasztrófák* segítik elő. Amíg az ember kegyetlen szenvedések, csalódások, kudarcok következtében rá nem eszmél arra, hogy életbeállítottsága helytelen, mert közösségellenes, addig hiábavaló minden magyarázgatás, fenyegetés, tanítás vagy tanulás. Csak amikor csődbe kerül, amikor botrányok törnek ki körülötte, amikor katasztrófába sodródik, akkor jön el az ideje, hogy mint a tékozló fiú a disznóvályúnál, magába szálljon, gondolkodni kezdjen, rájőjön arra, hogy az az út, amelyen eddig járt, helytelen volt, és hogy meg kell változnia. Persze a katasztrófa magábanvéve még nem hozza létre az önmegismerést, a belátást és a változást. Az, amit idevonatkozólag a pszichológusok megállapítanak, erősen emlékeztet arra, amit a bűnbánatról és a megtérésről tanít a keresztyénség, nevezetesen, hogy *mindez kegyelem dolga*: hirtelen és váratlanul jön. A pedagógus vagy pszichológus, akármilyen jó munkát végez, előidézni az önbeismerést és változást nem tudja. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a munkája hiábavaló vagy felesleges. Ellenkezőleg, nagyon is szükséges, hogy a katasztrófa ne sodorja pusztulásba emberét, hanem olyan krízist, válságot idézzen elő, amely után gyógyulás és jóegészség következik.

Itt persze nagy szerepet játszhatnak, a *bűnbocsánatról szóló evangélium*. Egyfelől lényeges, hogy miután a saját hibáink és bűneink belátására és beismerésére jutottunk, megszabaduljunk múltunk átká-

tól s emlékeink ne kergessenek kilátástalan kétségbeesésbe. Ehhez bűnbocsánatról szóló evangélium kell, *ehhez Krisztus kell, s ehhez hit kell.* De a bűnbocsánatnak nagy a jelentősége azért is, mivel lehetővé teszi a közösségellenességből kilépni akaró ember számára, hogy embertársaival meg tudjon békülni, tehát létrejöjjön a közösség közte és mindazok között, akiktől eddig mély szakadék választotta el. Ennek a bűnbocsánatnak kölcsönösnek kell lennie. Nem elég, ha a katasztrófába sodródott, de jó útra térő ember bocsát meg azoknak, akik ellene vétettek. Eppen olyan fontos, hogy környezete részéről ő is megbocsátó szeretetet tapasztaljon.

A belátás, a bűnbeismerés és a bűnbánat önmagábanvéve nem elég. Még a bűnbocsánat sem. Ahhoz, hogy a katasztrófából jobb belátással kikerült ember ne essen vissza, szükséges, hogy gyakorolhassa és kifejleszthesse közösségi életét. Ennek az elősegítése céljából nagy könnyebbséget jelent, ha emberünk olyan közösségbe kerül, amely *csak-ugyan közösség.* Amelynek a tagjait egymás iránt és embertársaik iránt szeretet, megbocsátás, együttműködés jellemzi.

Ha ez a környezet nincs meg, akkor nehezebb a javulás. De akkor sem lehetetlen. A környezetváltozásról amúgy is az a vélemény, hogy csak átmeneti javulást hozhat létre. Az a jó, ha a beteg ott gyógyul meg, ahol megbetegedett. Különben, ha a kedvező környezetből visszakerül a kedvezőtlenbe, egykettőre ugyanott van, ahol előbb volt, vagy pedig még rosszabb lesz az állapota, mint amilyen volt. Fontos azonban itt is a gyakorlás, a tréning, mert azt, ami gyakorlás következtében lett az ember jellemének sajátosságává, szokásává, csak gyakorlással, tréninggel lehet visszacsinálni. *Arra kell törekednünk, hogy a „vérünkben” legyen a közösségi beállítottság,* tehát hogy szinte automatikusan, reflexszerűen tanúsítsunk közösségi magatartást, mindig, mindenütt, mindenkivel szemben: olyan természetesen és magától értődően mint a lélekzétvétel vagy az egyenesjárás.

Itt szeretnénk felhívni a figyelmet megint egy analógiára. Az üdvösség rendjében a megtérés után a megszentelődés jön. A pszichológusok szerint a belátás után a gyakorlásnak kell következnie.

Az egyházban

Minket lelkészeket az érdekel elsősorban, hogy az egyházban miképpen érvényesül mindaz, amit eddig elmondottunk. Hogyan válik gyakorlati hasznunkra mindaz, amit közösségi és a közösségellenes („énlelkű”) emberről eddig megtudtunk? Itt most csak azzal foglalkozunk, hogy *milyen a közösségellenes ember az egyházban.*

Ennek a kérdésnek a felvetése nem elméleti okokból született meg. Aki ismeri az egyházi életet a gyakorlatból, és különbséget tud tenni a közösségi és közösségellenes ember között, az tudja, hogy bizony közösségellenes ember van elég az egyházban is. Az egyház valóban a bűnösök gyülekezete. Nemcsak valamiféle elképzelt bűn értelmében, hanem úgy is, hogy a közösségellenes ember az élet feladatai előtt

nagyon szívesen behúzódik, mint valami csigahéjba. A közösségellenesség mindennel vissza tud élni. Hogyne élne vissza az egyházzal?!

Rengeteg a lehetőség és a kísértés az egyházban arra, hogy a közösségellenes ember benne ne csak jól érezze magát, hanem közösségellenességében még csak erősbödjék. Legalább így van ez addig, amíg külön nem fordítunk figyelmet ezekre a lehetőségekre és kísértésekre, és nem törekszünk arra, hogy *egyházunk valóban közösség legyen*.

Pályaválasztás előtt áll az ifjú ember. Hosszabb-rövidebb töprengés után kijelenti, hogy *lelkésznek* megy. Ugy látja, hogy olyan pályára lép, amelynek betöltőjét, ha valamennyire is megmarad a tisztesség és a rend útján, tisztelet övezi és biztos megélhetési feltételek jutalmazták. Ez a tisztelet és a biztos megélhetés erősen vonzza éppen a hiú és elkényeztetett, másokra támaszkodni szerető lelkeket. Milyen nagy dolog az, hogy majd *Isten* beszédét hirdeti! Gondoljuk csak meg, milyen nagy kísértés ez az énelkűségre hajló hiú emberre! Nem is csoda, ha éppen a lelkészek között olyan sok az érzékenykedés és olyan gyakori a primadonnáskodás, s oly kevés közöttük az együttműködés, a kooperáció.

Jellemző különben arra, hogy a lelkészek önmaguk iránt micsoda jó véleményekkel vannak, hogy gyülekezetük tagjait egyszerűen csak így nevezik: „a híveim”, mintha azok nem Krisztusban hinnének, hanem öbennük.

De *a hívekre nézve* is sok veszedelmet és kísértést jelent az egyház és az egyházi élet. Hallgatóink azt veszik ki igehirdetésünkből, ami megerősíti őket alapmagatartásukban. Képzeljük el az énelkű embert, mennyire megerősíti hiú, beképzelt és felfuvalkodott alapmagatartásában annak a hangoztatása: hogy *ő Isten gyermeke*, hogy meg van váltva, hogy Isten maga halt meg érte, stb., ami éppen azért jelent óriási kísértést, mert igaz. Ezért is az apostol figyelmeztetése: aki állni látszik, vigyázzon, hogy el ne essék (I. Kor. 19: 12).

Az *imádkozás* nagy kiváltsága is súlyos kísértésekkel jár. Az énelkű ember nagyon vissza tud élni vele. Képzeljük el, mennyire hízleg a hiú és önző, felfuvalkodott embernek az, hogy *ő Istennel*, a mindenség Urával *beszélgethet*, amikor csak tetszik neki! S hozzá: *tegeződik* Vele! Hányszor dicsekszik némely hívő azzal, hogy *azért lett eső, mert ő imádkozott*, mert ő már olyan, hogyha ő imádkozik, akkor az ő imádságát Isten nemcsak meghallgatja — ami bizonyos —, hanem feltétel nélkül teljesíti is (ami legalább is felfuvalkodottság!).

Folytathatnánk tovább, de elég ennyi is annak a megértéséhez, hogy a vallásos embereket, az egyházi életet általában s az egyház egész történetét miért jellemzi annyira az *összeférhetetlenség*. A keresztyénség felekezetekre oszlik. A felekezetekre oszlás mögött nem nehéz kitapogatni a hatalmi önzést a féltékenységet és összeférhetetlenséget. Az irigység és az intrika milyen gyakori az egyházban, a tárgyilagoság hiányáról nem is szólva. Amikor pl. a tridentí zsinat az újkori katolicizmus tantételeit újra fogalmazta, nagyon gondosan ügyelt arra, hogy a hit által való megigazulásról szóló tanítást s egyáltalán a hit

és cselekedetek egymáshoz való viszonyának a kérdését úgy formulázza meg, hogy minél nagyobbnak lássék a különbség a római katolicizmus és protestantizmus között (*Leonhard Fendt* mutatott rá erre *Die religiösen Kräfte des katholischen Dogmas* című érdekes munkájában).

Általános dolog az is, hogy az énelkű ember nagyon szeret a közösség, az egyház, a hívek érdekére hivatkozni akkor, amikor a saját érdekeiért harcol.

Az egyházi tisztséget viselő *világiakat* is sok kísértés veszi körül.

Melyik lelkész ne tapasztalta volna már, hogy némely egyház-felügyelő úgy értelmezi a felügyelőségét, hogy neki a papra kell vigyáznia és minél több kellemetlenséget kell a papnak okoznia? Az, aki a világi életben levezített s valamilyen hatalmi pozíció után vágyakozik, sokszor jut egyházi tisztségre s ott is úgy viselkedik, mintha hivatalfőnök, bankigazgató vagy horthysta katonatiszt lenne. Kiéli uralmi és hatalmi ösztöneit, közösségellenességét. Elfelejtí, hogy aki nagy akar lenni közöttünk, az legyen mindenkinek a szolgálója, és miután Jézus Krisztus megmondotta, hogy nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és életét adja sokakért váltáságul, Krisztus egyetlen hívének sincs joga arra, hogy uralkodni akarjon a szolgálat helyett.

Hadd mutassunk rá arra is hogy az *erkölcsöt*, különösen az erkölcsi szabályokat, de egyáltalán a törvényeket is roppant közösségellenesen lehet felhasználni. A pszichológusok beszélnek *közösségellenes lelkiismeretlenségről*, ami alatt azt értik, hogy valaki folyton a törvényre hivatkozik és így kényszeríti rá a saját akaratát másokra, vagy így vet gátat annak, hogy a közösség valóban erősödhessen.

Mindezt persze tudja minden tapasztaltabb lelkész. Csoda lenne, ha másképpen lenne.

Mégis az egyháznak s lelkészi karunknak nagyon vigyáznia kell arra, hogy valóban egyház, vagyis közösség legyen, s ne közösségellenes emberek búvóhelye.

Gyakorlati alkalmazás

Befejezésül hadd szöljünk valamit arról is, hogy *gyakorlatilag hogyan alkalmazzuk az elhangzottakat*.

Legelőször is figyelmeztetni szeretnénk arra, hogy nagyon *óvatosak* legyünk. Láttuk, kényszeríteni senkit sem lehet arra, hogy belássa téves magatartását. Semmire se megyünk tehát, ha valakinek a fejére olvasuk, hogy te ilyen és ilyen összeférhetetlen közösségellenes ember vagy. Az eredmény az lesz, hogy az illető még összeférhetlenebbé válik s az sem bizonyos, hogy mi magunk is nem azért hivatkozunk-e arra, hogy ez ilyen meg olyan, mert bennünk sok a szeretet és a megbocsátás.

Jó megjegyeznünk azt is, hogy a pszichológia, mint általában a tudomány, *általános szabályokra és törvényszerűségekre tanít*. Az egyes

eset s az egyes ember valamennyire mindig eltér az általános szabálytól és törvénytől. Azért fontos az egyénenkénti foglalkozás. Az általános lélektani ismeretek reflektorfényt jelentenek, amelyek megvilágítják az embert, akiről konkrétan szó van. De ebben a világosságban éppen úgy, mint Isten igéjének a világosságában is külön-külön kell foglalkoznunk embereinkkel és megfigyelni, megvizsgálni, melyik — milyen s mi — hogyan van náluk.

Nagy türelem is kell a szereteten kívül az elhangzott közösséglelektani megfigyelések alkalmazásához.

Nagyon fontos az is, hogy ne csak *keresztmetszetben* figyeljük magunkat és embertársainkat, hanem *hosszmetszetben* is vizsgáljuk át élet-történetüket. Itt különösen nagy a jelentőségük a legelső gyermekkori emlékekre, az amire az ember legjobban visszaemlékszik, mint legelső emlékre, az rendesen elárulja életstílusát, közösségi vagy közösségellenes beállítottságát. Nagy segítséget jelent az álmok pszichológiai elemzése is. Persze egyetlen egy vagy csak néhány jelenségből nem szabad általános következtetést levonnunk. Minél több tényre, adatra, jellemvonásra támaszkodik megállapításunk, annál exaktabb. Ne feledjük, az életstílus megváltozása kegyelemszerű valami. A kívülről annyiban láthatóik csupán, hogy nagy szeretettel, türelemmel, szerénységgel foglalkozik embertársaival. Életstílusát mindenki maga választja.

Példa kedvéért rámutathatunk arra, hogy az olyan ember, aki elkényeztettségénél fogva a külső világban ellenséget lát, a vallások között rokonszenvesnek fogja találni mondjuk a *buddhizmust*, amely azt prédikálja, hogy születni szenvedés, meghalni szenvedés, kedvestől távol lenni szenvedés s az egész földi élet nyomorúság és fáradság, amelyből az egyetlen komoly kivezető út a megsemmisülés, a Nirvána. Vagy filozófiai téren az ilyen embernek nagyon szimpatikus lesz *Schopenhauer*, a modern pesszimizmus legkimagaslóbb filozófiai tolmácsa, aki szép stílusban és nagy meggyőző erővel mutat rá az emberi élet céltalanságára és hiábavalóságára s a buddhizmusnak volt nagy tisztelője. Meg kell vizsgálnunk magunkat is és híveinket is, miért szeretjük túlságosan a keresztyénség eszhatológikus mozzanatait, miért szeretünk arra gondolni és arról beszélni, hogy az emberi élet mennyire hiábavaló és céltalan. Nem onnan van-e mindez, mert kicsiny korunkban elkényeztettek bennünket s az élet realitásai túl érzékenyen érintenek? Vajjon az emberről alkotott pesszimista fel fogásunk gyökere nem abban rejlik-e, hogy elkényeztetett, közösségellenes emberek vagyunk s pl. ezért látjuk benépesítve az életet és világot gonoszsággal, kegyetlenséggel, ellenséges hatalmakkal?

A pszichológusok szerint kortársaink tekintélyes része elkényeztetett ember. Sokat beszélnek arról, hogy az embert *ős-szorongás* jellemzi. Tele van az emberi lélek félelemmel, aggodalmakkal. Az idegesség ennek a belső *ős-szorongás*nak egyik tünete. Gondoljunk arra, micsoda jelszavá lett a két világháború után a félelemnélküli életre való törekvés. Ez is az egyik jele annak, milyen távol vagyunk Jézus figyelmeztetésétől: „Ne aggodalmaskodjatok a ti éltetek felől”... (Mt. 6:31).

Az elkényeztetésnek egy másik jellemvonására is hadd hívjam fel a figyelmet. Az elkényeztetett ember megszokta, hogy mindazt, amire szüksége van, *mások* nyújtják neki. Ebből következik, hogy ő maga meglehetősen passzív. Ugy gondolja, neki joga van, hogy mások szállítsák és állítsák elő életfenntartásának feltételeit. Arra a meggyőződésre jut, hogy neki tulajdonképpen semmi dolga nincs ezen a világon, s inkább nézni szereti a dolgokat, vagy beszélni, parancsolgatni szeret a nélkül, hogy aktíve látna hozzá élethelyzete megjavításához. Az ilyen embernek rokonszenves a *determinisztikus* antropológiai és világfelfogás, amely szerint tudvalevőleg minden előre meg van határozva, sorsunkon nem változtathatunk semmit, a csillagokban meg van írva életsorsunk. Főlösképpen tehát, hogy strapáljuk magunkat, s erőfeszítéseket tegyünk sorsunk kialakításáért: minden emberi fáradozás hiábavaló, céltalan, eredménytelen és így értelmetlen. Az ilyen determinisztikus magatartás azért is rokonszenves az elkényeztetett embernek, mert így tudja kihangsúlyozni fölényét. *Az elkényeztetés fontos következménye, hogy magunkat tartjuk a középpontnak*, hiszen édesanyánk is körülöttünk forgott és bennünk látta életének értelmét. Az elkényeztetett típusú ember éppen ennél fogva primadonna-természetű ember is. Szereti, ha mások dicsérik, csodálják, ünneplik, tömjénezik. Sokat ad mások fölfogására. Nem tud tárgyilagos lenni, ellenben annál inkább személyeskedik s mindent azon a mértéken mérlegel, hogy hiúságát mi legyezi s mi nem. Tehát nagyon fognak tetszeni neki az olyan filozófiák és vallási irányzatok, amelyek hízelegnek az emberi hiúságnak és önzésnek.

Feladatunk

Mindebből látszik, hogy a *lelkészeknek igen szép feladatuk van* abban a tekintetben, hogy egyrészt önmagukat, másrészt a rájuk-bízottakat közösségi beállítottságra segítsék és neveljék. *Első feltétele ennek az, hogy maga a lelkész ne legyen közösség-ellenes, antiszociális, énelklű és önző.* Tudjon együttműködni, tudjon érdeklődni embertársai iránt, részt tudjon venni örömlükben, bánatukban tiszta szívvel, *tudjon örülni az örülőkkel, sírni a sírókkal.*

Önmagunkra, egymáshoz való viszonyunkra nézve sok konkrét okunk van a bűnbánatra. Először is, mert magunk összeférhetetlenek, primadonnák, irigyek, intrikusok szoktunk lenni. Másodsor, mivel eszünkbe sem jut, hogy embertársainkon valóban segítsünk.

Az elmondottakat világi tudományból vettük. Hogy vehettük, Isten kegyelmét látjuk benne. De nem vagyunk hálátlanok azok iránt sem, akik sok türelemmel megfigyelték és megállapították mindezt s az emberség, főleg a pszichológusok és pedagógusok közkincsévé tették. Noha a szóbanforgó pszichológusok erre többnyire nem gondoltak, láttuk, milyen sok helyen kívánczozik megállapításuk mellé egy-egy bibliai idézet. Ők maguk is nem egyszer hivatkoznak a bibliára.

Legutoljára mi is helyezzük mindazt, amit elmondtunk, az Írás világosságába s olvassuk el *most* figyelmesen a bibliának egyik idevágó leg-hosszabb tanítását (I. Kor. 12:12—27):

„Mert amiképpen a test egy és sok tagja van, az egy testnek tagjai pedig, noha sokan vannak, mind egy test, azonképpen a Krisztus is. Mert hiszen egy Lélek által mi mindnyájan egy testté kereszteltettünk meg, akár zsidók, akár görögök, akár szolgák, akár szabadok; és mindnyájan egy Lélekkel itattattunk meg.

Mert a test sem egy tag, hanem sok.

Ha ezt mondaná a láb: mivelhogy nem kéz vagyok, nem vagyok a testből való; avagy nem a testből való-é azért?

És ha fül ezt mondaná: mivelhogy nem vagyok szem, nem vagyok a testből való; avagy nem a testből való-é azért?

Ha az egész test szem, hol a hallás? ha az egész hallás, hol a szaglás?

Most pedig az Isten elhelyezte a tagokat a testben egyenként mindeniket, amint akarta.

Ha pedig az egész egy tag volna, hol volna a test?

Igy azonban sok tag van ugyan, de egy test.

Nem mondhatja a szem a kéznek: Nincs rád szükségem; vagy viszont a fej a lábnak: Nem kelletek nékem.

Sőt sokkal inkább, amelyek a test legerőtelenebb tagjainak látszanak, azok igen szükségesek;

És amelyeket a test tisztességtelenebb tagjainak tartunk, azoknak nagyobb tisztességet tulajdonítunk; és amelyek éktelenek bennünk, azok nagyobb ékességben részesülnek;

Amelyek pedig ékesek bennünk, azoknak nincs erre szükségök. De az Isten szerkeszté egybe a testet, az alábbvalónak nagyobb tisztességet adván.

Hogy ne legyen hasonlóság a testben, hanem ugyanarról gondoskodjanak egymásért a tagok.

És akár szenved egy tag, vele együtt szenvednek a tagok mind; akár tisztességgel illetetik egy tag, vele együtt örülnek a tagok mind.

Ti pedig a Krisztus teste vagytok, és tagjai rész szerint.”

Dr. VETŐ LAJOS

TRANOVSKY JÓ MUNKÁJA KÖTELEZ

A Sajtóosztály megbízásából előadást tartottam a május 10-én Budapesten tartott *Tranoscius-émlékesten*. Ismerteltem az egyház életének azt az időszakát, amelyben a *Cithara Sanctorum* elkezdte szolgálatát; rámutattam szolgálatának jelentőségére; és megemlékeztem arról a papról, akitől mint első kiadása szerkesztőjétől: *Tranovsky Györgytől*, közleltü „*Tranoscius*” nevét kapta.

Előadásomba nem fért, de nem is illett bele azoknak az egyháztörténelmi kérdéseknek a felsorolása, amelyek készültömben rám meredtek. Amikor azonban lelkészi szakfolyóiratunkban emlékezünk *Tranovskyról* és énekeskönyvéről, nagyon is helyénvaló, hogy számbavegyük e kérdéseket. Éppen azzal becsüljük meg egykori szolgatársunk emlékét, hogy elismerjük tartozásunkat: mélyebbre néző, teljesebben látó ismeretszerzésre kötelez bennünket *Tranovsky jó munkája*.

1.

Tranovsky leghosszabb ideig, tíz évig, a morvaországi *Mezirzsciben* (*Valasszké Mezirzsicsi*) működött. Nem közvetlenül onnan jött Magyarországra, mert előbb visszatért szülőföldjére, *Sziléziába*, és csak amikor onnan is távozni kényszerítette a római katolikus hatalmaskodás, jött át *Árvába*. Mégis előttünk a kérdés: nem volt-e egyházunknak közvetlen kapcsolata *Tranovsky* működésének azzal a jelentős helyével? Bennem akkor támadt e kérdés, amikor a *Századok-ban* *Heckenast Gusztáv* tanulmányát olvastam a *besztercebányai bányászfelkelésről* (1952. 2. sz. 364 kk.). 1526-ban a felkelés vezetőinek egyrésze *Morvaországba* menekült. *Valasszké Mezirzsicsi városában* elfogták őket. Ekkor a *besztercebányaiak* a bírót néhány polgárral utánuk küldték, de a *mezirzsicsiek* meg akarták menteni a hozzájuk menekült bányászokat a *besztercebányai patriciusok* bosszújától. A bírót társaival együtt letartóztatták és csak hosszas huza-vona után bocsátották szabadon. Végül is felső utasításra kiadták a menekült bányászokat, de elérték azt, hogy a *besztercebányai* küldöttség, miután a bányászok kötelezték magukat, hogy „több-

bet nem fognak vétkezni”, szabadon bocsátotta őket, s nélkülük tért vissza Besztercebányára. Ez világos adalék a máskülönbben csak feltételezett folyamatos kapcsolat történetéhez. A kérdést érdekessé teszi, és Mezirzsicsi jelentőségére mutat, hogy Jirasek „Sötétség” című regényében (és ennek filmváltozatában) az események egyik fontos színhelye ez a város. (Lásd: *Evangélikus Élet* 1953. 19. sz.)

2.

A *Tranoscius* első kiadása 1636-os záró-évszámmal került ki Breuer Lőrinc lőcsei nyomdájából. De feltehetően már 1635-ben elkezdték a nyomását, tehát ugyanabban az évben, amelyben a nyomtatója egy négytagú magyar énekeskönyvet adott ki. Ez a kiadvány egy nagyszabású vállalkozás volt. Első része a Gönczi-énekeskönyv, de bővítve, a második Szenci Molnár Albert *Psalteriuma*, a harmadik „Istenes hymnusok” címmel egy graduál-pótló könyv, a negyedik temetési énekeskönyv. Amint erre a közös címlap is utal, az első és az utolsó részben bővítve kapjuk a debreceni és bártfai kiadásokat. Tehát a szerkesztő-kiadó-nyomtató Breuer Lőrinc egy összesített kiadvánnyal ki akarta elégíteni a „reformált” gyülekezetek teljes ének-szükségletét. Egyelőre azt kell vélnünk, hogy mind az evangélikus, mind a református gyülekezetekét. De lehet, hogy az elemző vizsgálat ki fogja deríteni e kiadvány „felekezeti” jellegét. Magában véve az a tény, hogy szerves része volt a Szenci Molnárféle zsoltároskönyv, és viszont graduálpótló rész csatlakozott ehhez, semmit sem mond sem az ilyen vagy olyan felekezeti, sem a közös protestáns jellege iránt. Ezért e magyar énekeskönyv és a vele egykorú szlovák *Tranoscius* összehasonlításában egyelőre hangsúlyozzunk csak annyit, hogy mind a kettő bőséges anyagot kívánt adni, s valóban adott is a gyülekezeteknek. *Tranovsky* a szlovák gyülekezetekben máris használt énekanyagot tudatosan fel akarta frissíteni magaszerezte énekekkel és a német énekanyag színe-java fordításával. Luthernek 29 énekét vette fel. És íme a magyar énekeskönyv első részének a függelékét ilyen szavak vezetik be: „Mivelhogy ez néhány istenes énekek későn érkeztenek kezünkhöz, ide hátra kelletik helyezettelnünk”. „Későn”, tehát akkortájt, amikor *Tranovsky* befejezte énekeskönyve szerkesztését. Ezek közt a függelékbeli énekek közt pedig mindjárt az első — igaz, azért első, mert ádventi, — olyan ének, amelyről dunántúli énekeskönyvünk azt mondja, hogy „a huszitáktól átvett ének” (Küldé az Úr Isten, 107. sz.), a második pedig Luthertól való: *Mennyből jövök most hozzátok* (magyar énekeskönyvben tudomásunk szerint első ízben).

Az az ismeretünk, hogy két ilyen, teljességre törekvő kiadvány egy időben, ugyanabban a nyomdában jelenik meg, már is merő nógátás, hogy egyikről szólva, a másikkal összevessük. De valószínű, hogy az egyes énekek egybevetése, a közös anyag sorakoztatása egyházunk múltjának olyan vonásait tárná fel, amelyeket eddig nem láttunk, vagy legalább is elhanyagoltunk. Ha pedig a hazai német énekeskönyvekre is kiterjesztenénk vizsgálatunkat (pl. az 1622-es, Lőcsén megjelent „leibitzi” énekeskönyvre), bizonyára még teljesebb és igazabb történetét ismernénk meg egyházunknak, mint amilyen történetét ma bírjuk. A szlovák-magyar együttélés valóbb ismerete alighanem félretételeznélünk azt a kérdést, hogy egyik-másik énekünk „szlovák” vagy „magyar” eredetű-e.

3.

A *Tranoscius* és a magyar énekeskönyvek történelmi vonalainak ilyen feltűnő összehajlását látjuk a XVII. század végén is. Amíg biztosabb ismereteink nem lesznek a Zengedező Mennyei Kar első kiadásának megjelenési évéről, 1696-ot emlegetjük a magyar énekeskönyvek történetében egy új korszak kezdetéül. Ugyanebben az évben, ugyanabban a városban, Lőcsén, és valószínűleg ugyanattól a nyomtatótól megjelenik a *Tranoscius*nak az a kiadása, amelyről Durovic (Gyurovics) azt írja, hogy új korszak kezdődik vele a *Cithara* történetében. Ez a 9. kiadás — írja, — a megváltozott körülményekből származik. Új énekek kerülnek bele; mivel ritkulnak a rendes (templomi) szolgálatok, megszorítják benne a házi áhitatokra való énekeket. (*Evanjelicka literatura do tolerance*, 1940, 146.).

Ahogy 1635 táján, úgy 1696 táján sem lehet megmagyarázni ezt a magyar-szlovák együttlépést kiadói vállalkozással. Mind a két időszakban bizonyosan az egyházi szükséglet volt a valóbb történelmi tényező, sőt a döntő nyilván az volt, hogy az egyházon belül is a nép — tehát nem a teológia, — új viszonyba került a hivatalos istentisztelethez.

4.

A rám meredő kérdések közül a szó szerint legérdekesebbnek éppen ezt tartom: mi húzódik meg a mögött a liturgiai szükséglet mögött, amelynek a kielégítésére — a vonatkozó irodalom szerint — *Tranovsky* maga nagy számban írt énekeket? Miért írt introitus helyett énekelt antifónákat, Kyriéket, Glóriákat, *Et in terrákat*, *Credókat*? Nyilván nem azért, mert ő valamilyen megfontolásból helyesebbnek tartotta, hogy a liturgiá-

ban ezeket az énekeket a gyülekezet egésze és ne a kar énekelje, hanem azért, mert kar híján máris veszendőbe ment az istentisztelet több liturgiai eleme, egyúttal — vagy csak időben egyszerre! — megnövekedett az egyház népének az igénye a tevőleges részvételre az istentiszteleten. A responsoriumoknak népénekekkel pótlása aligha volt Tranovsky kezdeménye a szlovák nyelvetterületen sem, de talán valóban az ő érdeme, hogy idejében építette bele a cancionalé-ba, tehát a népénekeskönyvbe, azt az anyagot, amely egyébként a gradualé-ba, vagyis a pap és a kar (kantor) szertartáskönyvébe való volt. A magyar istentisztelet története talán azért alakult másképpen, mint a szlováké, mert a magyar cancionalék nem mentették át a gazdagon tagolt liturgiához szükséges énekanyagot a legsúlyosabb üldözések, a papos istentiszteletek megkritikulása, sőt teljes kiesése korszakán. Azt már tudjuk, hogy az evangélikus liturgia hazai történetét nem magyarázza meg sem faj, sem helvét hatás. Nem kielégítő az előbbi feltevés sem, inkább ötlet csupán.

Mindenesetre feltűnő, hogy a Cithara 1. kiadása alig két évvel követte Pribis Dániel hivatalos, három püspök által kiadott énekeskönyvét. Ezt elnyelte az idő. A Tranoscus pedig olyan időállónak bizonyult, hogy kiadásainak száma megközelíti a másfélszázat. Közben legyőzte az 1842-ben létrehozott Spevník-et. Ennek létrejöttéről igen érdekes ismereteket közölt velem Linder László békéscsabai lelkész társunk, aki mint elismert hymnológus tartott előadást az említett Tranoscus-esten. A bányai egyházkerület püspöke 1804-ben körlevélben felszólította lelkészeit egy új Tranoscus kiadására, felsorolta azokat az énekeket, amelyek kiejtendők belőle. Elsősorban a liturgikus jellegű énekeket szemelte ki, a Kyrie-, Gloria-, Credo-énekeket, zsoltárokat, a Te Deum-ot. A körlevél kibocsátása után súlyosan megbetegedett. A „tisztító” munkát a későbbi püspökök vállalták magukra, ezek pedig nem elégedtek meg a tervezett selejtezéssel, hanem Spevník néven új énekeskönyvet adtak ki. S ez volt a szerencse. A Tranoscus sértetlenül került ki a küzdelemből.

A Pribis-féle 1634-es szlovák énekeskönyv mindössze 113 énekot foglalt magába. Az 1635-ös magyar énekeskönyv egy-testnek szánja, de mégis külön címlapú részekben, tehát könnyen leválaszthatóan adja a népének- és a graduale-anyagot. A Cithara egy-öntés, a kar énekei helyébe lépett népénekeket egysorban tartalmazza a többiekkel. Ha ez Tranovsky György műve volt, és nem csupán kiadói ügyesség, akkor ez az Ágostai Hitvalláshoz keményen ragaszkodó, világosan és határozottan tanító evangélikus-lutheránus lelkész valóban jó munkát végzett. Előre látott.

Múltat jól néző, s jövőbe jól látó munkája kötelez. Kötelez jó egyháztörténelmi s benne jó liturgiátörténelmi munkára. Szlovákul tudó lelkésztársaink nagy szolgálatot tudnának végezni a Transcius történetének teológiatörténelmi tisztázásával, liturgiátörténelmi elmélyítésével, társadalomtörténelmi megalapozásával.

SÓLYOM JENŐ Dr.

Szeretni az emberiséget: ez minden nemes szívnek elengedhetetlen feltétele. Az emberiség egésze nem egyéb számtalan háznépekre oszlott nagy nemzetségnél, melynek mindegyik tagja rokonunk, s szeretetűnkre és szolgálatainkra egyformán számot tart.

*

Isten az emberbe lángfolyamot önt vala, mely adja az életet; hagyja e lángfolyamot hűlni, és nem fogsz gondolni, nem fogsz érezni, akarni és tenni semmit, amit a maga körében a hidegvérű csiga éppen úgy nem tehetne. Lángolni és mindég jobban, mindég tisztábban lángolni kell az embernek, hogy rendeltetéséhez képest nagyot és szépet művelhessen.

KÖLCSEY FERENC

A jó szó dicsérete

Kemenesalján jártam, ahol az ősök hitének mély hagyománya úgy terül el a gyülekezetek fölött, mint a messi harangszó. Úgy is lehet, hogy észre sem veszi az ember, de kalaplevéve is hallgathatja.

Bejártam, sok tapasztalatot gyűjtve, jónéhány eklézsiát a minap. Böven válogathathatok jegyzeteimben s most mégsem róluk, a gyülekezetéről írok először, hanem rólad Barátom, akivel húsz esztendővel ezelőtt együtt ültem a Teológián.

Otthonod ajtaja megnyílt előttem s „megtiszteltetésnek” vettétek, hogy belépek rajta. Úgy fogadtál, mint nálad előbbre jutott barátot, de most engedj meg, hogy felnézzek rád, mert te vitted többre.

Tiéd a legszegényebb gyülekezet Kemenesalján. Ma már tudom, hogy csak azért, mert a legfiatalabbak vagytok. De amihez hozzányúlsz, az életől duzzad. Emlékszem jól, amikor én is a szárványutakon jártam s tartottam istentiszteletet tanyai szobákban, iskolatermekben, raktárból, kocsiszínből átalakított imatermekben, hogyan vágyódtam gótikus ívek, öblös barokk szószékek, empire oltárok után. Te is tudod, hogy az szebb. Mégis, amikor beléptünk az iskolateremből átépített, nedvesfalú, kissé dohos templomodba, arcodon büszkeség, megelégedés, öröm, kiegyensúlyozottság sugárzott, ahogyan szóltál: „úgye szép!” Valóban szép volt. Méltán vagytok büszkék reá, mert oltárotokat a szeretet rakosgatta össze, az egyszerű vonalú festést hitetek vetítette a falakra, a padokban a néped talál otthonra s a szószékekről népednek s magadnak szól az ige. Ez a templom nem lehet üressé.

De ugyanez a gazdagság sugárzik parochiád kertjéből is. Gyümölcsfáid személyes barátaid, futószőlődet rügyenként ismered, a földiepret magad kapárod s nincs egy talpalatnyi hely, mely parlagon heverne. Mert „teremté Isten a földet”, szereted hát a földet mély szerelemmel. Ezért gazdag neked.

Felnézek rád ezért az élettől duzzadó útért. Többre vitted, mert ismered a munkánk fölötti öröm egyensúlyát.

Láttam már százezreket befektetni templomépítésre s megszedített az a hatalmas összeg, amit magyar össz-evangélikusságunk a háború után újjáépítésre fordított. Elámultam, amikor láttam, hogy egyik filiád templo-

mának bővítésére a magatok kicsiségében hogyan tudtatok 17.000 Ft-ot összehozni, mert tudom, hogy ilyenekből tevődik össze híveink áldozatának büszke nagy száma.

De mélyen megrendített ottlétem egyik offertóriumának 19 fillérnyi maradékösszege. A hirdetett célra kerek összeget küldtetek s fennmaradt 19 fillér. Tudom, hogy ilyen összeget könnyedén szoktak s szoktunk egy éppen ott lévő bármilyen célú perselybe dobni, hogy ne kelljen vele babrálni. Te megálltál a 19 fillér mellett s elmagyaráztad, mi legyen vele, körülnéztél s nem nyugodtál, míg minden ottlévő meg nem érti. Azután láttalak visszaadni néhány fillérnyi, bizonyára rég elfelejtett iratterjesztési többletbevételt. Láttam már emberek zsebéből kibeszélni adományösszegeket — te visszaküldöd a 20 fillért, ha nem illet meg. Tudom már, miért van hited a néped előtt, s miért lehet 17.000 Ft-ot összehoznotok.

Felnézek rád ezért az üdén tiszta lelkiismeretért. A kicsiben való hűség — ez a te sokak fölé emelő kincsed.

De ami téged messze kimagaslóvá emel az én számomra, az olyan valami, ami sokak előtt 19 fillért sem ér.

A szíves, jó szó ez.

„Szerény tehetségem” — így szólsz magadról mindig, ha munkánkról, tudományunkról van szó. Visszahúzódsz, hogy Barthról nem vitázol s a teológia tudományában mások hasznosabban forgódnak. De ha híveid között beteg van, te előbb érsz oda, mint az orvos. A jó szót kimondani sietsz oda.

Hallottam, hogy egyszer sok ember között szembeszálltál valakivel, mert az igaz feszült benned s ki kellett mondanod. Ellenfeled fölényesen leintett, hogy ne szólj beje. Egy zsellérhíved akkor így védett meg: „neki joga van szólni, mert amióta az eszemet tudom, ő az első lelkész, aki betette lábát a cselédházakba”. En tudom, hogy a jó szó vitt oda is.

Melletted csak levett kalappal lehet járni. Neked mindenki köszön s te mindenkinek köszönsz. O, nem csak úgy falusi szokásként! Neked mindenkihez van jó szavad. Nem a közömbös hogy-van és mi-újság. A te szavad talál, mert jó szó. A te szavad nyomán mosoly fakad és békesség gyűrűzik szét. Teveled emberek között járni jó.

Irgykedve 'emlegettél egy kollegát, aki többet tud, mint te. Egyszer egy zsúfolt lelkészkonferencián az elhelyezésnél olyan csoportba jutottál, akiknek nem jutott ágy, csak szalma a padlón. Húsz éves papi multaddal szerényen szóvá titted, hogy talán lesznek fiatalabbak a szalmára, a te húsz éve vándorló két apostoli lovad egyszer kényelmesebben is pihenhetne. Tudós kollegádtól így kaptad a választ: „te csak feküdj a szalmára, s ne zúgolódj!” Látod, Testvér, ő Schlattertől Freyig jól exegetál, de a jó szóig nem jutott el. Ne irigyeld.

Te többre vitted. Ismered a jó szó mindenekfölötti hatalmát. Ezért nézek én fel rád.

A réten át a filiádba mentünk. Kissé tocsogós volt a gyepek, felhajtott nadrágszárral lépkedtünk. A válladon átvett Luthert-köntöst olykor köpenyként terítette szét a szél. Ilyennek láttam gyermekkoromban képen Petőfit a pusztnán. Távoli harangszó köszöntötte a leszálló alkonyt. Ahogy ott előttem mentél hajlott, nyomós léptekkel, szíves jó szavadon, hűséges munkádon, élettől duzzadó szolgálato don merengtem s rájöttem mindezek titkára.

A jó szó ez. Mi így nevezzük: evangélium.

Aldjon meg az Isten.

KOREN EMIL

Felvétel a Teológiai Akadémiára

Akik a Teológiai Akadémiára való felvételüket óhajtják, ezirányú kérvényüket legkésőbb július 31-ig nyújtsák be a dékáni hivatalba (Budapest, VII., Gorkij-fasor 19). A felvételi kérvényhez a következő okmányokat kell mellékelni: *a*) születési bizonyítvány, *b*) a legmagasabb iskolai végzettség bizonyítványa, *c*) helyhatósági vagy más olyan bizonyítvány, amely a kérvényező lakását, szociális helyzetét, szüleinek viszonyait feltünteti, *d*) orvosi bizonyítvány (részletes), *e*) keresztelési bizonyítvány, *f*) konfirmálási bizonyítvány, *g*) az illetékes lelkész és esetleg vallástanító lelkész bizonyítványa, mindenesetre annak a lelkésznek a bizonyítványa, aki a folyamodónak a legutóbbi években lekipásztora volt, *h*) esetleges egyházi működéséről szóló bizonyítvány. Mellékelni kell továbbá olyan részletes önéletrajzot, amely feltárja a kérvényező családi és társadalmi körülményeit, valamint a lelkései szolgálatra indulás okait is. Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatokat is lehet mellékelni. A másolatokat „egyházi felhasználatra” megjelöléssel egyházközségi lelkész is hitelesítheti. A tanulmányi idő öt év.

A fenti kérvénnyel egyidőben a jelentkezők kérik felvételüket az **Evangélikus Lelkésznevelő Intézetbe**. Ez a kérvény az intézet igazgatóságához küldendő (Budapest, II., Báthori László-u. 8.) részletes önéletrajzzal. Ugyanabban a kérvényben lehet folyamodni tartásdíjkezdményért. A férfihallgatók bentlakási kötelezettségéről, a nőhallgatók elhelyezéséről, a tartásdíjról (stb.) az intézet igazgatója ad felvilágosítást levélbeli megkeresésre.

BORBÉLY JÓZSEF

bonyhádi evangélikus lelkész, esperes szerepe az 1848—49-iki szabadságharcban

A Tolnába, Baranyába 1720 táján telepített németség vasszorgalmával alig egy évszázad alatt vagyoniilag igen szépen gyarapodott. Túrta a török-dúlta vidék elvadult földjét, felépítette az elpusztult falvakat s új otthonot teremtett utódjának. A földhöz való szeretete odaláncolta a magyar rög-höz, a magyar hazához, s ha nyelviileg nem is lett még magyarrá, de szíve-
lelke egyítettett a magyarsággal. Tanúbizonyosságát adta hazaszeretetének a szabadságharc idején Perczel Mór seregében. Ott találjuk svábjainkat, mint „honvédők”-et Ozoránál, Szenttamásnál és más csatahelyeken. A dicső Perczel Mór bonyhádi születésű volt, s így önkénytelenül is az a vélemény alakult ki, hogy az ő népszerűsége, vagy tekintélye vitte a mi németségünket zászlaja alá. Mégis felmerült a kérdés, hogy míg ő Pesten tanácskozott és tervezgetett a márciusi ifjúsággal, vajjon idehaza, Bonyhádon ki biztatta és lelkesítette a népet? A régi feljegyzések és régi levelezések Borbély József esperest említik Perczel Mór barátja és segítőtársaként. Az esperes és a Perczel-család között különben nagyon bizalmas, mondhatnám szinte rokoni volt a viszonyt, hisz Perczel Etelka és vőlegénye. Vojnics Barabás katolikus létük dacára 1833-ban keresztvíz fölé tartották az újszülött Borbély Vilmos Barabást, s komaságot vállaltak. Nagyon természetes, hogy Borbély József, akár közvetlenül Perczel Mórtól, akár a család révén mindig pontosan értesült nemcsak a pesti, hanem a hazai eseményekről is, s minden fenntartás nélkül csatlakozott az ő véleményük és elképzelésükhöz. Így lett aztán Bonyhád egyik vezető embere és Perczel Mór segítőtársa a szabadságharc idején.

Borbély József 1791. szeptember 2-án született Pakson. Apja István, lelkész volt, anyja Miskey Erzsébet. A teológiát Pozsonyban végezte, s 1816. szept. 1-én választotta Bonyhád lelkészének. Tulajdonképpen ő szervezte meg az önálló bonyhádi gyülekezetet s csatolta hozzá a vidék szórványait, köztük Pécsét is. 1843-ban lesz Tolna-Baranya esperese, 1846-ban a Pápán tartott dunántúli egyházkerületi gyűlésnek ő az elnöke, s ugyancsak ő iktatta hivatalába Haubner Máté püspököt. Nemcsak az evang. egyházkerületben örvendett köztisztviselőnek, a kormány is elismerte tekintélyét s 1848-ban felhívta Pestre egy miniszteriális konferenciára, ahol valószínűleg mint „nemes Tolna vármegye ülnök”-ét (assessor) őt is meghallgatták, illetőleg véleményét kikérték. Eleltrajzából elég lesz ennyi, inkább a szabadságharc alatti tevékenységéről számoljunk be. Az 1849. márciusi események híre hamar jutott el Bonyhádra. A sajtószabadság 8-ik napján, azaz március 23-án már megmozdult a község közönsége Borbély József esperessel az élén. E napok hiteles történetét: „Köröztetési hivatalos levelek, rendeletek s hirdetések nemes Tolna megyében Bonyhád mezővárosnak szolgáló jegyzőkönyv 1843 őszutó 6-tól kezdve” c. kéziratos kötetben így találtam

megörökítve: „Az sajtószabadság 8-ik napján, 1848-ik évben Nagytekintetű Bonyhádi Perczel Móritz Ur, mint a Budapesti, fővárosi középonti választmány tagja s polgártársunk a békés s nagyszerű átalakulást tolmácsoló öröm szerint vévén, ennek felolvasása és a polgárokkal tudatása végett, Borbély József Esperest, Bonyhádi Perczel Pál közbirtokos, Muttnyánszky Alajos ügyvéd urak a honpolgárok befolyásával gyülekezet tartatván, a fent tisztelt honpolgártársunkat az Urbéri s köztelherviselés felett hozott törvény czikkelyek kíséretében, öröm kitörések és többszöri ismételt éljenzések között a következő levele olvastatott fel.” (A levelet Borbély Józsefhez intézte Perczel Mór.)

„Pest márcz. 20-án 1848

Tisztelt Polgártárs!

Sok éven át harczolt és szenvedett alulírt és az elnyomott nép szabadságáért és a drága haza függetlenségéért. Az isteni gondviselés megáldotta az igazságért folytatott munkásságunkat. Fényes eredmény koronázta tevékenységünket és a köteleességteljesítés magaszbos érzetének tudata és a népmilliók öröme nagyon is kárpótolja önfeláldozásunkat és szenvedéseinket. Az ország függetlensége idegen önkényuralomtól megszabadulván és Öfelsége által is elismertetvén, a jobbágyak felszabadulása a földbirtokos uraságoktól s mindezt törvénybe iktatván, 15 millió lakos boldogulását értük el és a nagy magyar állam alapkövét raktuk le.

A mai naptól Magyarországon az egyenlőség, testvériség és szabadság a legienségesebb törvény.

Es hogy mindez nemcsak valami személynyvesztés és üres szó, annak bizonyosságául megküldöm a tegnap a szabadságtéren a nemzeti bizottmány által a nemzeti gárda és óriási néptömeg jelenlétében elfogadott törvény-cikkeket. Nem mulaszthatom el ezen rendkívüli fontos eseményt tisztelt polgártársammal közölni, hogy azokat a község lakosaival polgári üdvözlettemel közhírré tegye.

Bonyhád az én szülőföldem és a legnehezebb időkben annyi baráti támogatásban részesültem lakosaitól, hogy a legnagyobb örömmel siettem elsőként a szabadságtörvényt velük közölni.

Isten áldja meg Honpolgár!

Perczel Mór”

Említett jegyzőkönyv a gyűlés lefolyásáról még a következőket örökítette meg:

„Azután felolvastának az adózó nép viszonyaira leginkább béható velünk közlött törvények, melyek Borbélyi József Esperes Ur által német nyelven a gyülekezet eleibe terjesztetvén, minékutána ezen tisztos buzzgó honfi által a gyülekezet önnön javuk érdekében a csend és békesség fenntartására lelkesen felszólított volna, bonyhádi Perczel Pál Ur emelt szót, kiemelvén ezen nagyszerű átalakulás végén a népre háramlandó jótéteményeket és a

népet mint a jelenleg immár honpolgár, tartozván kötelességének minden tekintetbe leendő buzgó betöltésére intette. Miután a gyülekezet elszólt.

Folytatólag. — Ezen alkalommal a csend, közbátorság és jó rend fenntartása tekintetéből nagyon Tisztelendő Borbély József Esperes elnöklete alatt választmány alakítottatott, melynek tagjai: Bonyhádi Perczel Pál, Muttnyánszky Alajos, Knöller Antal, Kiesz György, Pichler József, Stopfer Márton, Willinger Vencel, Strott Konrád, Schumann Adám.”

E jegyzőkönyv szerint Bonyhád lehetett a legelső, mely a márciusi vívmányokról okmányszerűen értesült, és első, mely szabad népgyűlést tartott. Az öregek — köztük Reinwald Adám honvédő, kivel még beszélhettem — azt beszélték, hogy valami császárhű birtokos a mai községháza erkélyéről puskát fogott a szerinte lázító papra, de a néptömeg fenyegetve és kiabálva öklét rázta s az illető kénytelen volt szobájába visszahúzódni.

Az incidens után az alacsony termetű Borbély József valami rögtönzött emelvényen folytatta lelkesítő beszédét. Ünnepnap lett márc. 23-ika, bár csütörtökre esett. Szünetelt minden munka s a nép az egész napot az utcán s még inkább a főtéren töltötte. Este felé járt az idő, de a tömeg még mindig együtt volt, mintha várna valamire. Perczel Páltól egy csoport érkezett a térre nemzeti zászlóval, rajta e felírás: „Egyenlőség, egység, szabadság!” Valamilyen zenekar is előkerült és a „néptömeg menetet tartott” Perczel Mór édesapjához, Perczel Sándorhoz, ahol öregebb Perczel Miklós „a néphez bájoló lelkes beszédet tartott” — a feljegyzés szerint.

A gyűlés lefolyásáról említett jegyzőkönyv szerint Perczel Mórnak levélben számoltak be. A levél szerzője valószínűleg Borbély József, hisz őhöz intézte Perczel Mór az előbb ismertetett sorait. Idézem a levél egyik részét.

„Nagytekintetű Honpolgár!

Elfelejthetetlen és örök időkre szívünkben élő sorait véve folyó hónap 23-án népgyülekezetet tartottunk, betses sorait nyilvánítandók, minek hallására a nép elérzékenyülve örömjaj között élteté őnt, nagytekintetű Ur, mint édes magyar hazánk legbuzgóbb honpolgárát, kinek politikai polgára lépte óta legfőbb törekvése vala a nép szabadság kivívása és ez által a népnek boldogíthatása. Eljen ön boldogul és élni fog a népnek szívében örökké!

Kedves és betses levelének felolvasása után az abban talált úrbéri közteljesítését tárgyazó törvénycikkelyeknek a nép határtalan öröme nyilvánítottak, ekkor Bonyhádi Perczel Pál, úgy Borbély József Esperes Urak a honpolgártársaink felhíva inték a gyülekezetet, hogy a törvényeknek kihirdetéséig az úri kötelesség betöltését és a jó rend fenntartását híven teljesítsék, mely komoly felhívás után a népgyűlés csendesesen eltávozott.”

A továbbiakban a levél megemlíti még az esti zenés-zászlós felvonulást „a szóközi tehetség koszorúzott vitéze Bonyhádi öregebb Perczel Miklós” házához.

A szabadság örömmámora csak rövid ideig tartott, hamar felváltotta a harcizaj. Arra a hírrre, hogy délfelől horvát betöréstől kell tartani, megmozdult a vármegye és előkészületet tett a védekezésre. 1848. jún. 19-én Tolna

vármegye Bizottmánya Bonyhádon tart gyűlést s ezen 2000 főnyi felszerelt felkelőcsapat felállítását mondja ki Bácsmegye gyors megsegítésére. Főparancsnoknak Perczel Miklóst jelölik ki (Hiv. Közlöny 1848. jún. 22.). Önkénytelenül is arra kell gondolnunk, hogy e gyűlést a Perczel-család és Borbély javaslatára tartották meg Bonyhádon, mert itt látszott legeredményesebbnek a felkelők toborzására. A mórágyi jegyzőkönyv szerint a járásra kivetett felkelő sereg júl. 5. napján fog Bonyhád mezővárosából kiindulni. A bonyhádi jegyzőkönyv szerint 1848. aug. 22-én 34 önkéntest állított, s ezeket szeptember 3-án Bátaszékre szállítja. Ugyancsak szept. havában másodszer toboroznak s ekkor Bonyhád 85 újoncot állít. A lakosság azonban nemcsak önkénteseket állít, hanem anyagi áldozatokat is hoz. A szabócéh hiányos pénztári naplójában 1848. jún. 14-i bejegyzéssel ezt találtam: „Auf das Altar des Vaterlandes niedergelegt 25 fl. 30 kr.” A nevek után ítélvé az áldozatot hozók többsége, úgyszintén az önkénteseké is evang. vallású, ami Borbély lelkes agitációját igazolja. 1848. szept. végén már elrendelik, hogy minden házból 18—50 éves korig legalább egy népfelkelőnek kell jelentkeznie. Ezek a felkelők vettek aztán részt Perczel Mór seregében az okt. 7-i oroszai csatában, majd 1849 elején Letenyénél.

Az 1848. év végén Szekszárdon, Tolnán és Bonyhádon állomásozott egy-egy „honvédő” sereg. — Szükség is volt a katonaságot az ország déli része felé összpontosítani, mert az 1849-ik év elején már híre érkezett, hogy Letenye mellett betörték a horvátok, s Tolna megye felé veszik útjukat. A mórágyi jegyzőkönyv szerint a megye 2000 nemzetőrt állított ki, s ebből Bonyhád 55 főt adott. Hozzáteszi a jegyzőkönyv, hogy kinek fegyver nem jut, kaszát kap. Májusban a császári seregek már Mohácsig jutottak, júniusban pedig már titkos ágensek dolgoznak Bonyhád vidékén, s különösen a Kossuth-bankó elértéktelenedését hirdetik. A bonyhádi szabó céh pénztári naplója szerint azonban július havában Flug Konrád, Bekk Jakab, Wéber János a magyar védsereg javára 100—100 ezüst pengőt adnak magyar pénzjegyekért. Miután nevezettek mind ev. vallásúak s ugyane hónapban az ev. vallású Erhardt Frigyes Szabócéhmester lesz a községet védő felkelők vezetője, nem magyarázható másként, minthogy lelkészüik: Borbély József lelkesítette és buzdította őket. Annál inkább helytállónak kell ezt tekintenünk, mert a közlő ellenség elől a volt földesurak elmenekültek Bonyhádról, de ő helyén maradt. Sajnos, a császáriak bevonulását megakadályozni tovább nem sikerült. Ez valószínűleg aug. 20. és 23-ika között történt, mert a megszálló Ottinger generális 23-ik keltezéssel ad ki először rekvirálásra rendeletet. A megszállás s az azt követő Bach-korszakra vonatkozó adatokat, az ugyancsak József nevű Borbély-unoka közölte velem családi okmányok és levelek alapján. Egy részét német nyelven írta Borbély József lelkész Bécsben lakó István fiához. „Még édes atyámtól hallottam — írja József nevű unokája —, hogy Ottinger bevonulásakor temetésre harangoztatott és a tábornok azt hitte, hogy a harangzóssal a népet lázítja és egy törzisztet küldött hozzá, hogy azonnal jelentkezzen nála. Nagyatyám azt felelte, hogy majd elmegy, de előbb kötelességét teljesíti és elvégzi a temetést. Ez még jobban felbőszítette Ottingert.” Ezt így írja le egyik levelében: „Mir drohte General Ottinger mit Aulhängen, weil ich durch irgend einen boshafte Menschen als grosser Kossuthianer bei ihm angebeben war” (Engem Ottinger felakasztással fenyegetett, mert valami bosszúálló ember nagy Kossuth követőnek jelentett fel). A továbbiakban még megemlíti (idé-

zem fordításban) „Még mindig folytatódnak a gyanúsítások, denunciálások és durváskodások is és senki sincs biztosítva bebörtönzés ellen. Vannak egyének, kik denunciálásokkal szerencsét próbálnak és felkínálják magukat. Valóságos játék folyik két szóval: „gut und schlecht gesinnt” (jó és rosszakaratú). Majd minden levelében tesz említést — írja unokája —, hogy az osztrák kormány ahelyett, hogy engedékenységgel békítőleg hatna a kedélyekre, a legnagyobb bosszúállással, durvasággal, kegyetlenséggel, akasztással kormányozza a szegény ország lakóit.”

A Bach-korszakban Bonyhád is igen sok zaklatásnak volt kitéve. Egyik levelében azt írja Borbély József: „Ambár községünket nagyobb szerencsétlenségek nem érték, mégis sok mindenfélét kellett eltűrnünk az örökös beszállásolásokkal, melyek még mindig tartanak”. A bonyhádi jegyzőkönyv szerint, büntetés terhe mellett megtiltották az utcán való dohányzást, be kellett szolgáltatni a Kossuth-kormány röpiratait, újságjait stb. 1850. júl. 28-án pedig a járási adjunktus 12 órás határidőt tűzött ki Perczel Mór leveleinek, felhívásainak leadására. Erre természetesen a legtöbb háznál, így Borbélyéknál is elégették a bajt hozó iratokat, s az említett családi levelezéseken kívül más nem maradt. Perczel Mór mindvégig tartotta Borbélylyal a barátságot. Mikor száműzetéséből hazatért Törökországból, barátjának emlékül szép aranyozott papírvágó ollót hozott, melyet még ma is kegyelettel őriz unokája. Borbély József 1871. jan. 19-én halt meg, s a paplakkal egyenes vonalban nyugatra vezető temetőfeljártat végében lett eltemetve. Bonyhád községe nagy papjáról 1948. márc. 15-én emlékezett meg és ünnepélyesen koszorúzta meg a sírját. Ami Haubner Máté volt a kerületnek, az volt Borbély József Tolna-Baranyának: népének vezetője, a hazának harcosa szabadságáért és függetlenségéért. Bonyhád hálából egyik új utcáját is róla nevezte el.

Knábel Vilmos

Ha a testi étkedben el nem tűrheted az undokságot, ne tűrd el a lelkiben sem, mert ennek tisztábbnak kell lenni.

Méliusz Péter

*

Nem élt az, aki szeretet nélkül élt.

Kármán József

Igehirdetések

Szentháromság után 6. vasárnap

János ev. 3 : 5—8. Oltári igé: Kol. 2 : 12—15.

MEG VAGYOK KERESZTELVE

a) Új magyar evangélikus perikoparendtervezetünknek a Szentháromság utáni vasárnapokra kijelölt textusain keresztül eddig 5 hívás hangja csendült meg gyülekezeteinkben. Minden megismételt hívó szó hangsúlyt nyer a hívás sürgőssége, életbevágó fontossága tekintetében. Az ismételt hívások módjában pedig ott rejtőzködik a Hívó meleg atyai szíve. Hív figyelmeztetve, kérve, biztatva, igényt tartva.

b) Szentháromság u. 6. vasárnaptól a 9. vasárnapig kijelölt igékben **Isten legdrágább kincseit helyezi a gyülekezet elé:** feltárja országának kapuit, szemünk látókörét kiszélesíti életünk valóságának a meglátására, embercsaládi kapcsolatainkat kitágítja milliónyi gyermekének idő és térfeletti közösségének határtalanságáig s végül a vele való örök közösségbe zárja a hívó szavának engedelmességekét.

1. Az ember nagyon nehezen érti meg, hogy Isten őt személy szerint hívja és hogy **ő azt, amit ígér, meg is adja.** Az emberi élet síkjából indul ki. Itt az ember azt tapasztalja naponként, hogy a döntő pillanatban magára marad, magának kell megtennie a szükséges lépéseket, a maga erejére, tehetségére van utalva, az önmagában található erőkre kell támaszkodnia, önmagából kell kibányásznia az újat, jobbat, amely felé törekszik. Az érhet el sikereket, aki valóságos vagy színlelt emberi értékeket tud felvonultatni az érvényesülés mezejére. Hasonló magatartást tanúsít szinte ösztönszerűen Istennel szemben is. Mindig vinni akar valamiféle értékeket Isten elé. **Segíteni szeretne Istennek, méltó szeretne lenni Hozzá,** kapcsolópontot igyekszik Neki nyújtani, segíteni őt művének megvalósításában.

2. **Ezt cselekedte Nikodémus is.** Ejjel kereste fel Jézust és elvitte hozzá lelki gazdagságát: az Abrahámtól való származás boldog büszkeségét, biblikus bölcsességét, igeismeretét, tanítói tudását, jószívűségét, megértő emberiségét, alázatát, problémáit. Nagyon meglepődhetett, amikor Jézus mindezeket figyelmen kívül hagyva, még udvariasságát sem méltatva, minden átmenet nélkül újonnan születéséről kezd beszélni. Nikodémusnak nagyon fájnak Jézus szavai és nem is akarja mindjárt megérteni. Kibúvót keresve mondja kételkedve, hogy vajjon vén léteire újból visszatérjen-e anyja ölébe? Jézus nem engedi kitérni a gyökeres felismerés elől, hanem harmadszor is megismétli a kemény szavakat. Szükség néktek újonnan születnetek! Jézus ezzel azt akarja kifejezésre juttatni, hogy Nikodémus, úgy, ahogyan van, semmiképpen sem mehet be Isten országába. Új emberré kell lennie, Nikodémus utolsó védekező mozdulata a nagy kérdés felvetése: hogyan, mimódon lehetséges ez? Jézus most rámutat magatartásának lényeges hibájára, hogy az emberi élet síkjáról, önmagából indul ki: ami testből született, test azt

3. Az ember nem adhat mást, csak magát. Istennel való viszonyunkban csak egyetlen helyes magatartást tanúsíthatunk: a kenyeret kérő éhes gyermek, a tudásszomjúság izgalmában szinte repeső ifjú, a szabadulás után epekedő rab magtartását. Istenhez mindig úgy kell közelednünk, mint szomjas vándor a hús forráshoz: üres edénnyel. Isten nem azért hív, hogy mi vigyünk elé bármilyen magasztosnak képzelt értékeket („jócselekedeteiket”, erényeket, tudást, kegyességet, áldozatokat, aláírásra váró határozatokat, utólagos jóváhagyásra szoruló döntéseket), nem várja, hogy igazoljuk magunkat, kiegészítsük nála kincseinket, mert Isten azt adja, amink nélküle soha nem lehet: életet, egészen új, más, igazi életet: Önmagát.

4. Nikodémus nehezen adta meg magát, mert felismerte, hogy a Jézus által hangsúlyozott élet ítéletet jelent egész eddigi életére. Jézus közelében az élő Isten Lelke szárnysuhogását érezte. Kénytelen elismerni, hogy addigi élete elhibázott, tanítása hamis, minden vallásos ténykedése téves, haszontalan önámítás, üres szenteskedés, Istennel szembeni magatartása inkább istenkáromlás, mert abban nem kapott helyet Isten dicsősége. Most már tudja, hogy mindaz, amit önmagunkból merítünk, önmagunk erejéből származik, nem lehet alkalmas Isten országára, hanem egyedül az alkalmas, ami Istenből ered, amit tőle kaptunk, vettünk, elfogadtunk. Megtanulta, hogy Isten nem könyöradományokat ad, hanem új életet.

5. Az új élet Isten Szentlelkének a teremtő műve. Ahogyan a teremtéskor Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtette Ádámot, úgy az új embert a Lélek Krisztus képére teremti. Krisztus által, keresztthalála által szerezte meg számunkra az új élet ajándékát. Az újjászületés nemcsak egyes kiváltságosaknak fenntartott privilégium. Nem extatikus jelenség, nem erős önszuggesztió, vagy hipnotikus ráhatás keservesen kiharcolt gyümölcse, amely legtöbbször mint csodás szappanbuborék a realitás érintésére szét-pattan, hanem az az emberi élet, amelyet Jézus élete tükrözött. Lehet mondani, hogy a szó igazi értelmében természetes élet. Ez az élet nem a testlélek, földi-Isten országa dualizmusának kínos feszültségében folytatott félszeg bujdosás, hanem testet, földi javakat Isten kezéből hálaadással naponként elfogadó élet, Isten javait másokkal közlő, a szeretet aktív szolgálatában égő, abban örvendező élet.

6. Nem titok tehát az új élet. Nikodémus számára még az volt. Mi már tudjuk, hogy honnan fúj a szél. Hisz Nikodémusnak elmondta Jézus az éjszakai beszélgetés során az Isten világát átfogó szeretetéről szóló drága ígéretet: „Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy valaki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen!” Ahogyan a forró nap heve megrezegteti a levegő molekuláit, úgy Isten atyai szívének Krisztusból kiáradó melege mozgásba hozza halott életünket. A nap heve mindeneket átjár. Akik csak kiteszik sugarai alá szívüket, átforrósítja azt. Hogyan lehet az ember új emberré? Ez nem kérdés, mert ilyen lehetetlennek látszik, olyannyira sürgeti Isten. Isten akarja.

7. Egyházunk Isten igéjére támaszkodva (I. Kor. 7,14/b!) azt tanítja, hogy az új élet objektív ténye, annak megfogánása a keresztyén szülőktől származó gyermekek szívében már a keresztségkor megtörténik. Ennek a tudata sajnos végzetesen elhomályosodott gyülekezeteinkben. Innét van az, hogy elhanyagoljuk, megfélemedezünk róla, nem gondolunk rá, semmibe sem vesszük. Sokszor a keresztyán kívül senki sem jelenik meg a keresztelés alkalmán. Nagyon kényelmes álláspontot foglalnak el azok, akik az új élet foganását a véletlenre bizzák, annak robbanásszerű kitörését egy-egy

igehirdetési sorozat hatása alatt, ellenben az élet csírájának jelenlétét ilyen feltűnő megnyilatkozás hiányában nemlétezőnek tekintik.

A keresztiség pusztá tényként elkönyvelése egyik legszomorúbb tévelygésünk. Mi történnék azzal a gyermekkel, akit születése után sorsára bíz-nánk? Vajjon nem kell-e inkább táplálni, gondozni, beszélni tanítani és hasznos munkára nevelni? Vajjon nem a gyülekezet feladata, hogy gondoskodjék megkeresztelt gyermekeinek lelki neveléséről? Nem csupán a hitben való ismereteiért, de azért a lelki környezetért is felelős, amelyben kialakulhat az új élet. Higyjük el végre, hogy az ige szerint élő gyülekezetben valóban új emberek születnek, akiknek életében Isten szóhoz jut, akiknek jellemét Jézus Krisztus alakítja, akik nem önmaguknak élnek, akik nem akarnak háborút, de békében készek hirdetni Krisztus lelki testvéreként Isten országát Isten hívó szavának engedelmeskedő emberi szívekben. Ámen.

Tessényi Kornél
Fancsal

Szentháromság után 7. vasárnap

János 12 : 44—50. Oltári ige: I. János 5 : 9—13.

ÖRÖK ÉLETÜNK VAN

Szentigénk — János evangéliuma szerint — Urunknak Jeruzsálem népéhez intézett utolsó nyilvános beszédéből való. Már elközeltett megdicsőülésének órája (23. v.), elindult megáldoztatása fájdalmas útján, de most, az utolsó órákban is csak népe megmentésére gondol. Van beszédében vád is a Vele szemben megnyilatkozó hitetlenség miatt, de valójában az egész beszéd a megmentő kegyelem ismételt felkínálása.

1. Ennek a kegyelemnek az ajándéka az örök élet.

Kegyelem ez az ajándék. Krisztus ugyan nem azért jött, hogy kárhossza a világot (47. v.), de az igazság alapján minden joga meglett volna erre. Mióta a bűn belezúdult a világba és eláradt felette úgy, hogy nem maradt ember, aki Istentől el nem hajtolt volna, az egyetemes megromlástól mentes maradt volna, nincs egy sem, aki jót cselekednék (Zsolt. 14.), a világ halálos vád alá került. Mert a bűn zsoldja a halál. De Krisztus nem vádlóként jött. Nem az igazság képviselőjében kárhosszató bíróként, hanem éppen a kegyelem követkeként. Mert valóban, „a bűn zsoldja a halál, de Isten kegyelmi ajándéka az örök élet a mi Urunk Krisztus Jézusban” (Róm. 6 : 23). Mert a kisémmizett, megtagadott, megbántott Isten igazságánál nagyobb a kegyelme. Olyan nagy, hogy érvényesítéséért Ő maga volt kész mindennél nagyobb áldozatra, midőn Egyszülött Fiát adta engesztelésül a bűnért. Hol az az igazság, jog, ráció és logika, melynek alapján lehet magyarázni és meg lehet érteni Isten magatartását? Nem lehet, képtelenek vagyunk rá. Csak egyet tehetünk: megrendült, álmélkodó szívvel hullunk Isten lábai elé s lelkeinkből, halál és kárhosszat ítélete alá került nyomorult vádlottak lelkéből felzokog boldogan a kegyelem dicsérete.

S ez a kegyelem — kész ajándék. Azt mondja Urunk a zsidóknak: „Tudom, hogy az Ő (Isten) parancsolata örök élet” (50. v.). De nem csupán paran-

csolat, egy a sok közül, melynek sorsa az lehetett volna, ami Isten annyi más, nekünk, embereknek adott parancsolatáé. Az örök élet parancsolata „elvégeztetett” cselekedet. Semmi hiánya teljesülésének. Kész az örök élet. Mert Isten ezt a parancsolatot az Ó Fiának adta, aki nem járt külön utakat, aki vele egy volt egészen, úgyhogy aki Őt látta, az látta Atyját is (45. v.). Aki nem a magáét szülte, hanem csak azt, ami az Atya gondolata volt (49—50. v.). Annak a Fiúnak parancsolt Isten, aki szintén csak egyet akart, hogy megtartsa a világot (47. v.) s ezért „engedelmes volt haláláig, mégpedig a keresztfának haláláig” (Fil. 2:8). Így lett készzé az ajándék: örök élet az örök halál hatalmába került világ számára. Kész, ami már megvan. Isten féltve őrzött s végtelen jóssággal felkínált ajándéka, amiből sem elvenni, sem hozzátenni nem lehet.

2. **Ez az ajándék az egész világnak szól.** A címzett, akihez Krisztus a kegyelem örömhírével küldetett, minden elhajolt, haszontalanná lett, jóra képtelen, elveszett és elkárhozott élet. Egyetemessé vált a bűn átka, egyetemes a kegyelem mozdulata is, hogy az átok alul felszabadítson. Azt mondja Pál apostol: „Bizonyára azért, miképpen egynek bűnesete által minden emberre elhatott a kárhozat, azonképpen egynek igazsága által minden emberre elhatott az életnek megigazulása” (Róm. 5:18). Nincs kivétel a bűnben s nincs kivétel a szabadulás lehetőségében. Isten Báránya az egész világ bűnterhét felvitte a keresztfára, hogy velük együtt meghaljon minden bűnös életére. Mindenkié a bűnök bocsánata s vele az örökélet ajándéka. Az nem számít semmit, hogy te ezt nem érted, vagy nem érzed. Nem az a lényeges itt, amit te értesz, vagy nem értesz, hanem az, amit a Krisztus által Isten tett. S Isten mindent megtett. Még meg sem születtünk s Isten már parancsolt felőlünk s parancsolatát Krisztus végrehajtotta. Akármit művelt velünk a bűn, lehattunk haszontalan, halálos messzeségbe eltévelyedett, talán a disznók vályujáig süllyedt tékozló-fiak: Isten kitérte felénk az atyai ház kapuját s vár reánk kimondhatatlan öröme, örökéletre, megbocsátó csókkal és megengesztelődött szívvel. Emeljük fel megalázott fejünket s lássuk boldogan: milyen közel van a mi váltságunk (Lk. 21:28)! Közel s nem az időtlenségbe vesző távolban, midőn majd visszatérő Urunk dicsőségének jele feltűnik az ég felhőin, hanem már itt, már most, még itt küzdünk e földön bűnnel, erőtlenséggel.

3. De vigyázz, hogy meg ne csald magadat! Nagyon komolyan figyelj az Igére, amit ma is hallottál.

Az örökélet kegyelmi ajándéka ugyan mindenki számára, tehát a te számára is előkészítetett, de mégsem lehet mindenkié. A tiéd és az enyém sem, — csak egy feltétellel. De ezt az egyet vegyük halálos komolyan. Úgy, mint akik tudják, hogy miről van szó. Eletnél és halálnál is többről: örök életről és örök halálról. Hiszel-e a Krisztus beszédének, vagy sem, s elfogadod-e Őt Megváltódnak és Uradnak, vagy sem, ezen dől el örökké való sorsod. Csak aki Őt látja, az láthatja meg Istent (45. v.). Csak aki látja Őt megalázottan, megöltén, de mégis élőn és dicsőségesen, az láthatja Istent megengesztelten, megbocsátó Atyaként. Csak, aki meghallja és igaznak veszi beszédét s kételkedés nélkül elfogadja a kegyelem egyszerű, csodálatos és kétségbevonhatatlan kijelentésének, az hallja meg Isten minden átkot feloldó, halált, kárhozatot eltörölő, életet, üdvösséget jelentő szavát: „... Ez az én fiam meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott” (Lk. 15:24.).

Nem mintha a kegyelem megváltoznék a hitetlen, konok ember iránt. A kegyelem vég nélküli változhatatlan. Krisztus hitetlen, konok kortársainak is a kegyelem evangéliumát prédikálja: „... Nem azért jöttem, hogy kárhoztassam a világot, hanem, hogy megtartsam a világot”... Titeket is! Jöttem,

hogy életnek világossága legyen számotokra s kivezesselek benneteket bűneitek halálos sötétségéből (46. v.). Nem Krisztus kárhozzat. Nem Krisztus taszít sötétségbe. Csak egyszerűen a kárhozzatban és a sötétségben maradok — mert amint vagyok, abban vagyok —, ha nem hallok meg szavát s nem sietek Hozzá, azzal a bizonyossággal, hogy nincs számomra más mód az örök életre, egyedül Ő. En veszejtem el magamat, ha nem hiszem el a kegyelmi üzenetet, mikor ott állok a vesztőhelyen, s már felemelte fejem fölé bárdját a hóhér, a bűnöm. Ezt olvashatjuk János levelében: „Aki hisz az Isten Fiában, bizonyágtétele van önmagában, aki nem hisz az Istennek, hazuggá tette Őt... És ez a bizonyágtétel, hogy örök életet adott nekünk az Isten és ez az élet az Ő Fiában van. Akié a Fiú, azé az élet. Akiben nincs meg az Isten Fia, az élet sincs meg abban” (I. Ján. 5: 10—12.). De Isten Fia csak abban van, aki bizonyágtételét elfogadja.

Te elfogadod-e Testvérem és benne tiéd a Krisztus? Mi neked az Ő beszéde? Csak beszéd, talán éppen csak emberi beszéd, a papod szava, a dohártyád ingere, vagy örök életed bizonyos üzenete, a testté lett Ige, vér a véredben, élet az életedben?

Jól meggondold, mit felelsz, mikor Megváltód örök életed elkészített kegyelmi ajándékáról szól hozzád: „En tudom, hogy Isten parancsolata örök élet...” Oh, ha ezt mondhatnád szavára, hittel és hálával: „Uram, én is tudom... Bizonytal tudom, hogy felőlem is ez az én Atyám parancsolata s immár nekem is örök életem van!” Amen.

Sümei István
Kövágóörs

Szentháromság után 8. vasárnap

Máté 5: 45—48. Oltári ige: I. János 5: 1—3.

(Javasolt textus: Máté 5: 43—48.)

ISTEN GYERMEKEI VAGYUNK

Ertelmileg és tartalmilag a 43—48. versek tartoznak össze. Ezért a szakasz kettészakítása károsnak látszik. A 43—44. versekben van a főmondat, a 45. vers tulajdonképpen már ennek mellékmondata, következménye. A textus megértéséhez figyelembe kell venni az egész 5. fejezetet, különösképpen azonban a 17. versből kezdődő szakaszt, amely a törvény igaz betöltéséről és a farizeusokénál „több” (perisseuo, 20. vers) igazságról szól. Ennek a „több” igazságnak a szellemében magyarázza Jézus az 5. (21—26. vers), a 6. (27—32. vers), valamint a 8. parancsolatot (33—37. vers). Majd az östalentumi „jus talionis”-szal (bírói jog) szemben (38. v.) az ellen nem állás elvét és a jóval való viszonzást hangsúlyozza (39—42. v.). A fejtegetés a 43—48. verseket magában foglaló szakaszban éri el csúcspontját. Jézus itt világosan megmondja, hogy az a „több igazság” (47. vers: perisson!), amelyet övéitől megkíván, annak a korlátlan szeretetnek a talajából nő ki, amely még az ellenségét is felebarátként, Isten képére teremtett test-

vérnek tekinti (44. v.). Ennek a szeretetnek örök kútforrása a mennyei Atya tökéletes szeretete (48. v.), s ennek a különbséget nem ismerő szeretetnek engedelmes cselekvése által lehetünk Isten gyermekeivé (45. v.).

*

A szöveg megértéséhez figyelembe vehetjük a következő íráshelyeket: Lev. 19: 18, Exod. 23: 4—5, Péld. 25: 21—22, Luk. 10: 25—37, Deut. 18: 13, Lev. 19: 2; Zolt. 15: 2, Jak. 1: 4, I. Ján. 4: 8.

Igénk összefüggése szerint, ami bennünket Isten gyermekeivé, „a mennyei Atya fiaivá” tesz, az a teljes értelemben vett felebaráti szeretet, amely nem ismeri sem a „jus talionis”, sem pedig a „do, ut des” elvét (46—47. v.). A keresztyén vallás specifikuma a vámszedők, farizeusok vagy pogányok vallásyakorlatával szemben éppen ebben az „isteni” szeretetben van. Ahogyan a mennyei Atya különbség nélkül szereti a „jókat és gonoszokat” és áldásában részesíti az „igazakat és hamisakat”, ugyanúgy a mennyei Atya képére teremtett gyermekeinek, akik egymásnak testvérei, különbségtétel és személyválogatás nélkül szeretniök kell egymást. Nem arról van szó, mintha a mennyei Atya nem látná a különbséget a „jók és gonoszok”, „igazak és hamisak” között. Ő ezt jól látja, csak nem áll meg a különbségtételnél, nem ez az utolsó szava, hanem atyai szívének szeretete érvényesül gondviselő, nevelő, bűnbocsátó kegyelemre mindig készen álló magatartásában.

Tőlünk pedig ezt várja: A tőle kapott szeretettel romboljuk le a gyűlölet korlátait, amelyek éket vernek egyesek és népek közé. Ami „gonosz”, vagy „hamis”, azt nekünk is észre kell vennünk. Itt azonban nem állhatunk meg, ha Isten gyermekei akarunk lenni. „Tökéletes” szeretetre kell törekednünk, amely minden „gonoszszággal”, vagy „hamissággal”, sőt ellenséges magatartással szemben is megbizonyítja a maga „isteni” eredetét. A mennyei Atyának „tökéletes” szeretete szent Fiában, Jézus Krisztusban lesz nyilvánvalóvá földi gyermekei számára; míg Isten gyermekeinek „tökéletessége” abban áll, hogy az ő Szentlelkének segítségével személyválogatás nélkül tudjuk szeretni felebarátainkban Isten képét.

★

Témák, felosztások.

I. Isten gyermekei vagyunk.

1. Vegyük indicativusként: Isten gyermekei vagyunk mennyei Anyánknak szent Fiában, a Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott szeretete által. Ez megváltásunk objektív ténye, amelyet gyermeki hittel ragadhatunk meg.

2. Vegyük imperativusként: Legyünk is Isten gyermekeivé! Élünk ezzel a szent, számunkra kitüntető lehetőséggel! Bizonyítsuk meg isteniűségünket elsősorban azzal, hogy személyválogatás nélkül szeretjük felebarátainkat, mint mennyei Atyánk képére teremtett testvéreinket.

3. Ez az a „több”, amit a mennyei Atya gyermekeitől elvár. Ehhez ő maga nyújtja Szentlelkének megsegítő erejét. Fogadjuk ezt el tőle, s engedjük magunkat általa vezéreltetni (Róm. 8: 14) felebarátaink javára, a magunk üdvére és mennyei Atyánk dicsőségére.

II. „Legyetek tökéletesek!”

1. Isten tökéletessége: A szeretet. (I. Ján. 4:16), amely
  - a) különbséget tesz ugyan a „jók és gonoszak, igazak és hamisak” között,
  - b) de nem ez a különbségtétel az utolsó szava, hanem a bűnbocsánatra, kegyelemre, édes gyermekké váló visszafogadásra mindig kész atyai szív magatartása.
2. Isten gyermekeinek „tökéletessége”: A felebarát szeretete, amely
  - a) különbséget tesz a jó és rossz között, nem mossa el ezeket a különbségeket, de
  - b) nem ez az utolsó szava, nem az ítékezés a legfőbb, amit nyújtani tud, hanem a személyválogatás nélküli testvéri szeretet.
3. Csak a mennyei Atyától kapott Lélek által teremhetjük a felebaráti szeretet „tökéletes” gyümölcsseit.

Mekis Ádám
Békéscsaba

Szentháromság után 9. vasárnap

Ján.15:1—5. Oltári ige: Zsid. 3:12—14.

KRISZTUSSAL VAN KÖZÖSSÉGÜNK

Megjegyzések a textushoz:

1. A keretet tekintve fontos figyelni arra, hogy Jézus ezeket a szavakat ú. n. búcsúbeszéde alkalmával mondta el. A Benne maradás — a Vele való szoros, titokzatos kapcsolat — továbbra is, földről való eltávozása után is lehetséges. Sőt, gyümölcsstermő tanítványi élet csakis így lehetséges: Nélküle, mint tanítványok, semmit sem cselekedhetünk. Nélküle is lehet aktív, munkás az életünk, de az még nem biztos, hogy tanítványi élet. Csak addig vagyunk tanítványok, amíg Vele élünk, cselekszünk. Élni a tanítvány mint tanítvány, nem tud önmagában, minden életereje Krisztusból származik. Csak az terem tanítványi gyümölcsöket, aki Krisztusban marad.

2. Tartalmát tekintve igénk az ú. n. „En vagyok” mondásokhoz tartozik. Ezeknek a kijelentéseknek általános jellemvonása nemcsak az, hogy bennük a „Vagyok, aki Vagyok” nyilatkoztatja újra ki magát, vagyis, hogy Jézus isteni igénnyel beszél, hanem az is, hogy van bennük némi polemikus cél is. Válaszolatlan más kijelentések, meggyőződések, hitek felé. Mindig ezt a rövid kis magyarázó mondatot lehet eléjük tenni: Nem más valaki, vagy valami, hanem En vagyok... (az ajtó, a jó Pásztor, az Élet, az Igazság, az Ut stb.). Itt is ezt kell értenünk: görögök felé: Nem Dyonisosz, vagy más pogány istenség, hanem én vagyok az igazi életet adó szőlőtő; zsidók felé: nem a már szinte bálványozott törvény az élet forrása és megoldója, hanem En vagyok az igazi szőlőtő — mondja Jézus.

3. A kifejezéseket tekintve: „Atyám a szőlősgazda”. Gyakori kép. És. 5., Jer. 2: 21., Mt. 21., Lk. 20. stb.

„Gyümölcs”: mindaz, amiben a tanítvány hite megnyilatkozik. Bizonyásgtétele, áldozatvállalás, állhatatosság, szeretet egymás iránt stb. Gal. 5.

A venyigét, „mely nem terem, megtisztítja”. Ne csak az általánosságban legtöbbször emlegetett megpróbáltatás és szenvedés tisztítási módjára gondoljunk itt, hanem az ígére (3. v.). A tanítványok Jézus beszédei által tiszták, az ige szenteli meg őket (Jn. 17: 17.). Nem a megpróbáltatások vagy próbák teszik tisztává, hanem a bennük meghallott, elfogadott és megértett ige. A tanítvány életét az ige formálja, ez ad neki hitet (bizodalmat és reménységet) és új életet.

*

Segítségnyújtás a textus ige hirdetéséé való feldolgozásához:

Krisztussal van közösségünk. Ez mit jelent?

1. **Van táplálója az életnek.** Krisztus a szőlőtő (1. és 5. vers). Van gyökere az életnek. Van tartója; hozzánöttem, belőle nöttem, csak belőle fejlődhetek. Tőle kapom meg mindazt, amire szükségem van. Lelke úgy jár át, mint a szőlőtőke életnedve a venyigét.

2. **Van testvéri közösségem: a gyülekezet, az egyház.** Ugyanazon a szőlőtőn több venyige van (2. v., 5. v. többes szám!). Nem vagyok egyedül. Testvéreim vannak, akik ugyanarról a töről fakadtak és ugyanabból a tőből nyelik állandóan az életüket — mint én.

3. **Van tisztítóm: az ige.** (2—3. v.) Lásd megjegyzések 3. pontját.

4. **Van lehetőségem a gyümölcsstermésre.** Az igazi eredményes életre. Sok termésre (5. v.). De csak Benne, Krisztustól elszakadni, nekem mint tanítványnak egyenlő a kiszáradással. Lehet, hogy egy darabig még virítok, mint a vázába tett virág, vagy virágzó gyümölcság, de gyümölcsöt már nem teremhetek. Erdemes megfigyelni a tanítványok életét ebből a szempontból. Önmagukban is élhettek volna talán aktív életet, de Nélküle minden cselekedetük a halál bélyegét hordta volna magán. Önmagában Péter hősködő, de gyáva, sokraigyekező, de haszontalan életű ember, Vele azonban hitvalló, aki nem csak a szolgáló lánykától nem ijed meg már többé, de a főpapi tanácstól sem... János a mennydörgés fia, hirtelenharagú, bosszúért kiáltó ember, Vele és Benne a szeretet apostola. Tamás a hitetlenkedő, természetes ember, Vele hívő, nagy utak fáradságát is vállaló apostol. Mária Magdaléna síró, elcsüggedt, gyászoló, csak emlékező, fájdalmas megvakult asszony, Vele örvendező, szolgálatot vállaló hívívő, Jézus beszédének, üzenetének tolmácsolója. Pál élete Nélküle is mozgalmas, cselekvő élet volt, de csak a halál gyümölcsseit termette: gyűlölség, harag, gyilkosságban bűnpártolás és mindez Isten nevében. De, amikor belekerül Krisztus hatáskörébe (rákerül a szőlőtőkére — erőltetve a képet), akkor a Lélek gyümölcsét termi. Gondoljuk csak végig Pál életét így a levelek és az Acta alapján! De nemcsak az apostolok életét, hanem 2000 év tanítványi seregének életét végig lehetne tekinteni ebből a szempontból. Tanítványok: emberek, akik nem önmagukban értékesek igazán, vagy gyümölcsstermők, akik Nála nélkül semmit sem tehettek volna az Ó országában, de Vele gazdag és bővölködő volt az életük. — Egy időben a lelkesi oklevélre is ezt a textust írták. Lelkesi szolgálatunkat végig nézve, meg kell látnunk, hogy Jézus beszéde ránk is igaz: csak

ott termett gyümölcs, ahol vele cselekedtünk. Az, amit nélküle tettünk, az ő mérlegén egyenlő a semmivel. Nincs örökkévaló értéke. Minden, ami gyümölcs a munkánk nyomán, arról el lehet mondani, csak azért található, mert Jézus egyszer ezt mondta: En vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők.

Hafenscher Károly
Budapest — Pesterzsébet

Hogyan prédikáljunk ?

Mikor a pap a legszigorúbb megrovást intézi a hallgatósághoz, akkor is azt kell mondania, hogy a hallgatói kívánságára teszi: „és remélem, ha a ti jókedveteknek és engedelmességeteknek vidámító szele rám fuval! ...” ezzel elveszi azt a kedvetlen érzést, hogy itt most egy idegen ember megró: nem! helyettünk beszél.

Mert a papnak azzal a kedves érzéssel kel szolgálnia, hogy az én lelkiismeretem szól általa: de az én lelkiismeretem akárhogy fel is van zúdulva ellenem, mégsem öl meg engem. Egy közönyös idegen hamarabb kitekeri a nyakamat, mint én magam magamnak, akárhogy is fel vagyok háborodva magam ellen.

MÓRICZ ZSIGMOND: „A fáklya”

Útmutató

FORDITASI ES EXEGETIKAI MEGJEGYZESEK A DELUTANI OSZÖVETSEGI ALAPIGEKHEZ

*Szenháromság után 6. vas. — Meg vagyunk keresztelve.
Zsolt. 51:9—11.*

a) Az izsóp (Ex. 12:22.) először a páskabarány szereztetésénél fordul elő az egyiptomi tűz-csapásnál, s már ott az ártatlanságot, büntelenséget jelképező, ill. eszközölt tartalommal szerepel. V. ö. közelebbről Lev. 14:4. kk. 51. k-val, ahol a bélpoklosság megtisztításánál van szerepe az izsópnak. — Az 51. zsoltár korában a Szentélyben kellett lennie valamilyen tisztulási szertartásnak, vagy mosakodásnak, amelyet az ártatlanságról szóló kijelentés kísért. (V. ö. Jer. 2:22; Es. 1:18. és Jób 9:30—31.)

b) Ezek a versek a kultikus-ceremóniális nyelvet használják fel, hogy vele jelképezzék annak a lelki-szellemi folyamatnak a lényegét, amelyen az imádkozó átment. Először a belső megtisztulás kívánságának a fokára kell eljutnia a bűnösnek, hogy reménye lehessen a bűnbocsánat elnyerésére. Csak az tud bűnei bocsánatáért könyörögni, aki világosan felismerte bűneinek terhét és romboló hatását, sőt szenved azok miatt (10. v.).

Az Isten megtisztító cselekedetének a valóságához azonban hozzátartozik, hogy a verést (csapás, összetörtetés) és ítéletet öröm váltsa fel és megtörjön a bűn hatalma. Eppen az öröm, a vidámság jelenti Isten megbocsátó igéjét. S ekkor ujjonganak a végtagok (ez a kifejezés az egész embert jelöli itt!), amelyeket Isten összetört.

Az imádkozó egymás mellett látja Isten ítéletét és kegyelmét, ezért tudja kérni, hogy Isten törölje el bűneit és fedezze el azokat.

*

*Szenháromság után 7. vas. — Örök életünk van.
Es. 55:1—3.*

a) (1/b) „Vegyetek” h. lehetséges: „törjete”. — (3/b) Dávidnak ígért rendíthetetlen szeretetért.

b) (1) Ebben a fejezetben kitarja Isten az üdvösség kapuját az egész világ előtt. Máté ev. 22. példázatának az elevenségével kéri és hívja az embereket, hogy „jőjjetek, vegyetek, egyetek”. A délen annyira értékes és sokszor pénzen vásárolt és igen messziről hordott vizet ingyen adja, ahogyan királyok és fejedelmek igen nagy ünnepeken ingyen osztogatták a népnek „jóságuk” megbizonyításaként. — A tej és különösen a bor ünnepi italok, a menyegző, az üdvösség beköszöntésének és a messiási uralkodónak a jegei (Gen. 49:13.). — A „kövére”, a zsír és fagyú keleten az erőt jelképezi, az áldozat legértékesebb része és ezért Istent illeti meg.

(2) Isten tehát mindent megád, ami az „életet” jelenti és annak fenn-tartásához, biztosításához szükséges. De nem ellenszolgáltatás fejében, hanem „csak úgy”, ingyen. Nem a „gazdagoknak” kínálja fel, akik „értenek” az ünnepi öröm biztosításához. Nem is a „papoknak”, akiknek úgyis marad az áldozati húsból. Hanem a „szegényeknek”, a „szomjúhozóknak”!

(3) Szinte az „utcára” szórja az üdvösséget, ahogyan a keleti uralkodók telemarokkal szórták a pénzt a tömegnek trónralépésükkor. Náluk azonban ez leereszkedő gesztus. Itt a lakomán magán való részvétel, tehát a vele való asztalközösség és örök öröm felajánlása. — Az Istenhez vezető út nem meredek szakadékok mentén vezet, hanem egyszerű kigombolkozás az előtt, aki igjében, „Kenyerében”, az „Eletben” megjelent közöttünk.

(4) Ez a közösség nem hangulat, érzés és lelkesedés, hanem nagyon is józan és állandó közösség Isten és köztünk s amelynek alapja nem a mi hűségünk és arravalóságunk, hanem az „örök szövetség”.

(5) Ennek a szövetségnek a tartalma „Dávid állandó (megbízható, rendíthetetlen) kegyelmi tényei”. Vagyis ez a szövetség teljesíti be mindazt, amit Isten Dávidban megígért gyülekezetének (2. Sám. 7 : 10, 16; 23 : 5; Es. 9 : 6, 7; 11 : 1 kk; 7 : 14—16). Isten gyülekezete kapja meg mindazt, ami a földi Dávidban és utódaiban — a történelemben — nem teljesedett be!

*

*Szenháromság után 8. vas. — Isten gyermekei vagyunk.
Jer. 2 : 1—9.*

A próféta hallgatóságának szívét akarja megnyerni azzal a képpel, amellyel próféciáját bevezeti: Meggyőződése, hogy kezdetben, a pusztai vándorlás idején Izrael gyülekezete vallás-erkölcsi életének virágkorát élte, mert Isten és gyülekezet zavartalan közösségben éltek egymással. Isten nem törli ki emlékezetéből azt a szeretetet és mennyasszonyi szerelmet, amellyel a gyülekezet csüggött rajta. Istent követte a pusztában, egyetlen szeretett férjeként, aki kiválasztotta és teljes odaadást kívánt tőle. Hóseášhoz hasonlóan Jeremiás is a házasság képét alkalmazza Isten és a gyülekezet kapcsolatának a megjelölésére, ahogyan mi is beszélünk arról, hogy a ker. gyülekezet Krisztus jegyese és Ő a vőlegény.

Az 5. versben megváltozik a kép. A bensőséges, meleg hang dörgedelmes prédikációba csap át. A próféta nem apologetikusan, hanem a felelősségre vonó bíró szerepében abból indul ki, hogy a jelen egészen más képet mutat. S ennek nem egyszerűen a jelenlegi nemzedék az oka, hanem az Istentől elfordulásnak történeti előzményei vannak. A pusztai vándorlás utáni nemzedékben elhidegült az első szeretet és nem az UR, hanem a Semmi után jártak.

Ez a Jeremiásnál gyakran használt szó a Jahvén kívüli isteneket jelöli meg, akiket a gyülekezet az UR mellett még tisztelt s azután magát a kanaáni baál módjára tisztelt Jahvét is. A nép azt hitte, hogy a helyi istenek tiszteletében Jahvét ragadja meg s Őt szereti. A próféták elutasították ezt a kéverék-vallásosságot.

A próféta tehát nem annyira a hitetlenekhez, mint inkább a „rosszul” vagy „rosszban” hívőkhöz fordul felelősségre vonó szavaival. Jahve igazi tisztelete romlott meg a nép hitében: érzéki, babonás, pogányos vallálosság csak az egyházon, a gyülekezeten belül érdekli a prófétát és ítéli el azt,

mert a „Semmit”, a „Nullát” (haebael) követik az UR helyett, ami nem képes segíteni. Nem akarja ezek létezését tagadni, ahogyan mi sem tagadhathjuk ezek létezését nemcsak mások, hanem a magunk életében sem. De azt tagadja, hogy az embereknek, tisztelőiknek aktív javukra szolgálna ezek tisztelete.

Nem csoda azután, hogy a Semmik tisztelete magát a vallást aknázza alá: semmivé, haszontalanná (2 Kir. 17: 15) vált! Nem dogmatikusan, hanem gyakorlatilag: amit Izráel gyülekezete ezeknek az isteneknek a tiszteletével elért, az egyenlő a nullával. Abban a pillanatban, amikor a hit nem tisztán fogalmazódik meg, amikor a hit tárgya keveredik Istenen kívül álló dolgokkal, abban a pillanatban bekövetkezik a hit belső megüresedése, elsekélyesedése és halála. Nem azért, mert nem hit, hanem mert „tévhit”. A tévhit jellegzetessége, hogy mindig igazolni akarja önmagát. Nem önmaga megüresedésében látja az eredménytelenség okát, hanem Istent vonja felelősségre, ahogyan itt is. Még arra is képes, hogy — ha kell — Isten tehetetlenségével igazolja magát. Ezt a fonákjára fordított hitet utasítja vissza Jeremiás is: nem Isten lett nem-istenné, hanem a hit lett tévhitté, nem Isten lett nem-atyává, hanem mi lettünk nem-fiakká!

A 8. versben részleteiben fordul szembe a nép bizonyos osztályaival és azokat teszi felelőssé a történelemért. Persze anélkül, hogy az eddig elhangzottakat egy pillanatra is semlegesíteni akarná, vagy a gyülekezet egészének felelősségét kisebbítené. Jeremiás azonban világosan látja, hogy mennyire bűnösök a gyülekezet eltévelyedésében a vezetők, a pásztorok. Ezek között is azok, akikre kinyilatkoztatását rábízta: a papok. Mellettük a királyt és az arisztokráciát vádolja. És a próféák? Megdöböntő rójuk Jeremiás véleménye! Illés jut eszünkbe és mindazok, akik annyit harcoltak és szenvedtek a nemzetért és az igazi vallás megmaradásáért (v. ö. Am. 2: 11). Utánuk a próféták (kultuszpróféták) nem Istenben, hanem a baálokban hitték inspirátoraikat. S az apák bűne folytatódik a fiakban. A büntetés ezért a jelent és a jövőt egyaránt éri.

*

*Szentháromság után 9. vas. — Krisztussal van közösségünk.
2. Móz. 32: 4—10.*

1. Ugyanaz az Aron, aki a 28. f. szerint a papság ősatyja, belekeveredik egy olyan „vallásosságba”, amely azt mutatja, hogy a gyülekezet és éppen az ú. n. „igazhitűek” életében mindig igen rövid az út a vallástól a „vallásoskodásig”, a kegyességtől a „kegyeskedésig”, a hittől a „tévhitig”, Krisztus imáadásától az „Önimáadásig”.

a) Az aranyborjú történetét nem lehet ugyanis simán elintézni azzal, hogy beszélünk a mammon imáadásáról s mintha az volna a baj, hogy volt aranyuk és tudtak aranyborjút önteni. Hiszen az arany felajánlása azt bizonyítja, hogy készek áldozatot hozni „vallásukért”.

b) Helytelen úton indulnánk el akkor is, ha arról beszélnénk, hogy a nép elfordult Istenétől, aki vezette, megmentette, törvényt adott neki és — egy „másik” Istenhez fordult. Eppen ezt nem tette! A „kép” Isten maga! 32: 5 ezt világosan megmondja. És az 1. és 4. versek is Istenről beszélnek.

c) Az elbeszélés igazi értelme nem a mammon istenítése, nem is egy „másik” istenhez „vetődés”, hanem Istennek magának a bálványá tevése. Ez nem „vallástalanság” — hiszen a nép éppen Istenének a „jelenlétét”

akarja biztosítani, mert Mózes sokáig maradt a hegyen. Nem is „hálátlanok” — hiszen Aron azt mondja, hogy ez az az Isten, aki Izráelt kivezette Egyiptomból. Hanem Istent, a „félelmetes” Istent „tehetetlen” bálványá tették. Ebben van a döntő szempont. Izrael egész története harc Jahve — az Isten, és Jahve — a bálvány között.

2. Mózes lejön a hegyről és haragjában összetöri az Isten adta táblákat. Utána azonban — Jeremiáshoz hasonlóan — könyörög népéért. Népével szemben nem tudja csökkenteni az Isten könyörtelen ítéletét. De Istennel szemben közeledik a gyülekezetért. Krisztus ugyanezt az utat járta meg a gyülekezetért. És ahogyan Mózesnek nagy népet adott az ígéret alapján, ugyanúgy Krisztusnak egyházat adott, hogy közösségünk legyen vele.

*

*Szentháromság után 10. vas. — Megigazulunk hit által.
Hab. 2:1—4.*

a) (1) Ör helyemre akarok állni és megállni a sáncon, hogy lessem. lássam, mit ígér és mit válaszol érvelésemre. (2) És ezt válaszolta az UR: „Ird fel a látomást, mégpedig táblára világosan, hogy átfuthassa, aki elolvassa. (3) Mert még van időre megszabott látomás, de csalhatatlanul siet a vég felé. Ha késik is, várj reá, mert okvetlen megérkezik. Nem marad el! (4) Nézz a felfuvalkodottra! Nem igaz az életel De az igaz hite által él!”

b) (1) 1:12. kk-ban mondta el a próféta imádságát és érveléseit. Ezekre vár most választ és ígéretet Istentől. Isten válasza először is parancs. Irja fel a „látomást”. Olvashatóan (v. ö. 5 Móz. 27:8), hogy mindenki gyorsan tudja elolvasni. Ennek nemcsak az a célja, hogy a nyilvánosság elé tárja, hanem az is, hogy a bizonyoságtétel iránt növelje a bizalmat (Es. 8:1). Ezt mutatja a 3. vers is. Mert a látomás a jövő egy időpontjára utal ugyan (tehát tagadható volna!), de az események „sietnek” (szó szerint „sarjad”). Minden a „vég” felé fejlődik, tehát eszkatológikus vonatkozása van. A látomás „okvetlen megérkezik”, tehát nincs helye a kétségeskedésnek, csüggedésnek, kishitűségnek, ha egy kicsit „késik is”, hanem „várni kell reá”, rá kell hagyatkozni az UR-ra (Es. 8:17; Zof. 3:'), aki kezeskedik a táblákra írt ígéjéért.

(2) A látomás tartalma a 4. vers. A „pöffeszkedő” (felfuvalkodott) és az „igaz ember” állanak szemben egymással. Itt még nem az egyes hívő ember az „igaz”, mint Róm. 1:17 és Gal. 3:11-ben, hanem a nép (Júda), a gyülekezet (szent mag) és az „élet” Isten üdvösséges jelenléte. Pál apostol aztán bensősítette a mondat értelmét. — Ez vonatkozik a „hit” szóra is. A cselekedetek nélküli hit páli fogalma több mint ez. Bár Habakuk sem gondol cselekedetekre, hanem az Isten és ígéje mellett való állhatatos megállásra minden ellenkező látszat ellenére is. Ez a „hit” a „nem-kételkedés” abban, amit az ember nem lát (Zsid. 11:1). Nem-kételkedés abban, hogy Isten célja felé vezeti a világtörténelmet minden ellenkező látszat és rejtély ellenére is!

Dr. Pálffy Miklós

WALTER ELLIGER:

Luthers politisches Denken und Handeln

(Luther politikai gondolkodása és cselekvése)

Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1952. 180. o.

A szerző ismerteti Luthernek az államra és a politikára vonatkozó gondolatait, valamint magatartását az akkoriban döntő politikai események tekintetében. Munkáját azért tartja szükségesnek, mivel legutóbb egyesek megpróbálták a német nép katasztrófáját Lutherre visszavezetni.

Egyesek már az első világháború után is hangoztatták, hogy Luther és a reformáció a főbűnös a német nép szerencsétlenségéért. A „lutheri betegség” által okozott fojtó levegőről Németországban már 1921-ben beszéltek, s felfrissítették Ludwig Börnes kijelentését: „A reformáció az a tüdővész, amelybe a német szabadság belehalt és Luther volt a sírásója”. Ma különösen Alexander Abusch („Der Irrweg einer Nation”, 1946.) és Wolfram van Hanstein („Von Luther bis Hitler”, 1947.) pengették ezt a hírt. Alfred von Martin („Geistige Wegbereiter des deutschen Zusammenbruchs”, 1946.) ki mondja: „A politikai protestantizmus emancipálta az államot”, mivel „az Isten előtt teológiailag semmivé degradált embert kiszolgáltatta politikailag a „felsőbbsegnak”. Mi az igazság?

*

A szerző vizsgálja a *parasztháborút*, amellyel kapcsolatban Hanstein megvádolja Luthert: „Az úgynevezett parasztháború 1525-ben vérbefulladt. Ez Luther Márton bűne”. Szerző megállapítja, hogy a parasztháború kétség-telenül nagyszabású felkelés volt, de tévedés azt gondolni, hogy mai értelemben vett reformeszmék idézték elő, mert a „parasztság cikkelvei”-ben inkább a régi jogok biztosításáról, mint valamilyen új rendszer megvalósításáról van szó. Kétségtelen, hogy a parasztság gazdasági terhek súlya alatt élt, a nemesek fokozatosan csökkentették régi jogait, szabadságát és gúnyt űztek belőle. Az egyház ige hirdetése, a paraszti munka megbecsülése következtében azután felébredt a paraszt öntudata és így kelt harcba a meglevő társadalomban az őt megillető pozíció biztosításáért.

Szerző szerint tévedés a német parasztság egyházellenességéről is beszélni, noha előtérbe került az egyházi birtok szekularizálása. A „bocskoros” összeesküvők 1513-ban zászlajukra a megfeszített Krisztust és a bocskort, valamint a térdeplő, kezeit az Urhoz emelő, fohászkozó parasztot festették és e fölött állt a követelés: „Nem mást, mint Isten igazságát!”

A felkelő parasztság „Tizenkét cikke” ezekkel a szavakkal végződik: „Ha itt egy, vagy több olyan cikket állítottunk volna fel, amely nem Isten ígéje szerint való... akkor ezektől el akarunk állni”. Természetesen nagy visszhangra talált a parasztságnál Luthernek „A keresztyén ember szabad-

ságáról” című művének tanítása: „A keresztyén ember szabad úr minden dolog felett és nincsen alárendelve senkinek”. Ez egyenesen forradalmi jelző a felkelők számára, hiszen homlokegyenest ellenkezik a szegény paraszt által évről-évre teljesítendő robottal. A reformáció tehát hatott a parasztság hangulatára és magatartására. Ez kifejezésre jut a parasztság nagy jelentőségű első cikkelyében is: „Először is az a mi alázatos kérésünk és óhajunk, mindnyájunknak akarata és véleménye, hogy ezentúl hatalommal és tehetőséggel rendelkezünk e tekintetben: minden gyülekezet a lelkészét maga válassza meg, és legyen hatalma a lelkészét meneszteni, ha nem illő magatartást tanúsítana. Ez a megválasztott lelkész hirdesse nekünk a szent evangéliumot tisztán és igazán, minden emberi hozzátoldástól, tantól és parancsától mentesen, semmi mást ne hirdessen nekünk állandóan, mint az igaz hitet.” A parasztság magatartását az ú. n. „Allgäui cikkely” (1525) is visszautkrözi: „Mindenek előtt egymás mellett akarunk kitarítani, a szent evangélium mellett, Isten ígéje mellett és a szent igazság mellett, és egymást akarjuk segíteni az igazság elérésében, s ezért latba vetjük testünket és vagyonunkat és mindazt, amit nekünk Isten adott; ezekért hadd vesszen oda testünk és életünk, mert mi testvérek vagyunk Krisztus Jézusban, Megváltónkban.”

*

A szerző részletesen foglalkozik *Luthernek a parasztháborúval kapcsolatos állásfoglalásával* s utal arra, hogy „A parasztló rabló és gyilkoló hordái ellen” (1525) című iratán már kortársai megütköztek. Ebben az iratban Luther opportunistának látszik. Viszont kétségtelen, hogy Luther nem a parasztság tárgyilagos követeléseit ellen írt. Különben a parasztló egyik ülésükön nem fordultak volna bizalommal 1525-ben Lutherhez, mint „az isteni igazság magyarázatának bírójához”. Tudatában volt annak, hogy műve kapcsolatban van kora történetével, hiszen az ország forradalmi elemei benne szövetségesüket üdvözölték, kétségtelen azonban, hogy nem látta tisztán a helyzetet, mivel kizárólag vallási motívumokat tételezett fel a felkelőknél is. Politikai ideológiát nem ismert, kritikája a politikai hatalmasokkal szemben nem más, mint a keresztyén ember figyelmeztető szava. „*Intés a békére*” (1525) című művében akkoriban szokatlan merészséggel fejtegette, hogy a fejedelmekre, a felsőbbbségre hárul a felelősség ebben a viszályban: „*Nem parasztló lépnek fel ellenetek, kedves uraim, Isten maga van ellenetek, hogy megbüntesse ádáz zsarnokságtokat*”. De ugyanakkor igyekezett békés úton megoldást találni a parasztló követeléseinek ügyében.

Luther intelme későn ért a parasztlóhoz. Egyszerre teljesen megváltozott a helyzet, s látta, hogy folyik a vér, gyilkolás, gyújtogatás szerteszét az országban. Amikor néhány hét múlva felszólította a fejedelmeket, hogy harcoljanak „a parasztló rabló és gyilkoló hordái ellen”, Luther nem a parasztló gyűlölte, s nem a fejedelmek bérence volt, hanem fájt neki az ország pusztulása. Különösen az bántotta, hogy az evangéliumra való hivatkozással történt a pusztítás s hogy egyesek összekeverték a vallási érdekeket a politikai érdekekkel. Végképp nem akart a gyűlölettel fűtött bosszúállás szószólója lenni. Ismét a felsőbbbséghez fordult, hogy mielőtt kardot ránt, kísérelje meg a parasztlókkal való megegyezést. Majd „A kemény könyvecskeről szóló levelé”-ben támadt a dühöngő és eszelen zsarnokokat, akik „akárcsak a vérebek, nem törődnek azzal, vajjon bűnöket, vagy ártatlanokat fojtanak-e meg, sem azzal, hogy ez vajjon az Istennek tetszik-e, vagy az ördögnek, ... de elveszik majd büntetésüket”.

*

A könyv második részében a szerző Luthernek az államról és a politikáról vallott nézetével foglalkozik.

Hanstein Luthert teszi felelőssé azért, hogy az „Európa-állam” a 14. és 15. században összeomlott, mivel a népek ellenszegültek a „Páneurópa” gondolatának. A pápa ismételt erőfeszítései ellenére az „Európai Egyesült Allamok” nem jött létre, mert ezt „Luther katasztrófa-politikája évszázadokra megakadályozta. Míg egy nép szigorúan katolikus irányzatú volt, addig hozzátartozott a nemzeti katolikus közösséghez... amit az első világháború után a Népszövetség célul tűzött ki és amit napjainkban az ENSZ akar elérni, ugyanaz akkor is erősebben dobogtatta a háborúban elfáradt népek szívet... De Luther ellentmondott...”

Ebből is kiviláglik, miért ez a Luther-ellenes támadás. Értjük, honnan fúj a szél: pápa, Páneurópa, „Európai Egyesült Allamok”...

Luthernek az államhoz és a felsőbbiséghez való viszonyát csak az tudja megérteni, aki tudja, hogy ő nem volt *homo religiosus* olyan értelemben, hogy közömbös lett volna a politikai étellel szemben. Tudta, hogy egyénisége politikai jelentőséggel bír és felelőssége tudatában foglalt állást az akkor felmerült súlyos kérdésekben. Gondolkodásában, és cselekvésében az e világon élő keresztyén ember felelőssége az irányadó. Ilyen értelemben tehát mégis *homo religiosus*, mégpedig igazán *homo religiosus* volt.

Arra nem tartotta magát kompetensnek, hogy mint teológus beavatkozzék a politikába és hogy politikai kérdésekkel kapcsolatosan szakvéleményt mondjon. Ha a fejleményeknek engedelmeskedve mégis szót emelt, mindig arra szorítkozott, hogy mint teológus szólaljon meg és tolmácsolja Isten igéjét. Mindig büszke volt arra, hogy megszabadította az államot minden egyházi gyámkodástól. Véleménye szerint az állam „törvény útján rendezett, egy bizonyos helyen létező és mindennel, ami a nép irányításához és igazgatásához tartozik, felruházott közösség”. „Az ilyen közösség Isten műve.” „Mert Isten rendelte a felsőbbiséget, nehogy csak féljék és tiszteljék... hanem hogy az ember nyugodtan, békén élhessen.” Allamra nem volna szükség, ha nem volna bűn. Egyik prédikációjában mondta: „Mivel (a világ) gazemberekkel telt istálló, kell a törvény, meg a felsőbbiség, a bíró, hóhér, kard, bitófa és egyéb, hogy védekezni lehessen a gazfickók ellen”. Tisztában van vele, hogy csak kevés olyan felsőbbiség van, amely megfelel a követelményeknek: „Tudnotok kell, hogy a világ kezdetétől fogva igen ritka madár az okos fejedelem... Rendszerint a legnagyobb bolondok, vagy a leggonoszabb gazemberek a földön”. Az bizonyos, hogy „kormányozni és a felsőbbiségben lenni igen nehéz dolog” és „mindig könnyebb volt valamit jobban tudni, mint jobban csinálni”. Hangsúlyozta, hogy *a felsőbbiségnek a népért kell lennie*: „Ne higgye a fejedelem: Az ország és a nép az enyém, azt csinálom vele, amit akarok, — hanem: Én az országé és a népé vagyok, azt csinálom, ami számára hasznos és jó”.

Szerző szerint Luther állásfoglalását az állam és az egyház viszonya tekintetében *óvatosan* kell elbírálni. Végkép nem az egyház hivatása parancsolni és uralkodni: „a keresztyének közt nincsen legfőbb úr, egyedül Krisztus maga. Meg miféle felsőbbiség lehetne ott, ahol mindenki egyenlő, egyformán van joga, hatalma, vagyona és becsülete? Nem is kívánja senki sem, hogy másnak legfőbb ura legyen, hanem mindenki másnak akar a alázatosabb szolgája lenni”. Luther igazán komolyan vette a „két hatalomszféra” egymástól való elválasztását. A „keresztyén állam” szerinte utópia,

mert „nem lehet a világ felett az evangélium szerint uralkodni”. Miért nem? Először azért, „mert a keresztyének, ahogyan szokták mondani, messzire laknak egymástól, azért lehetetlen, hogy keresztyén kormányzat jöjjön létre az egész világ felett. Előbb töltsd be a világot igazi keresztyénekké, mielőtt keresztyén módon és evangélium szerint kormányoznád.” Aztán pedig: „A mi szeretett Krisztus Urunknak fontosabb dolga volt a földön... sem hogy világi országról prédikáljon és tanítson, és ilyen alapítson és rendezzen be.” Végül pedig képtelenség a hegyi beszéd etikáját kormányzati programmá tenni, akár mennyire is vonatkozik a keresztyén, a hívő magatartására, mert a hegyi beszéd igéi „feloldanak a gonosz vadállatok köteleit és láncait, úgyhogy széttépnének és szétrágnának mindenkit, s még azt színlelnék, hogy ők finom, gyengéd állatocskák”. Persze, amikor Luther kijelenti, hogy a hegyi beszéd nem szolgálhat az államnak normául, ezáltal nem csökken a keresztyének felelőssége a politikai és szociális állapotok tekintetében.

*

Zárószavában a szerző utal arra, hogy ma sokmindent másképpen látunk, mint Luther, aki egyes dolgokat nem is láthatott.

Műve lendületesen száll síkra Luther védelmében. De nem ő az, aki megvédi oly gyakran félreismerett és megvádolt reformátorunkat, hanem a régi források révén Luther maga emel szót önmaga mellett. Számunkra feltűnő, hogy akadnak emberek, akik bogarásznak a múltban, hogy felfedezhessék a német katasztrófáért felelős bűnbakot, ahelyett, hogy magukba szállnának és elismernék: Mea culpa!, s azután a német nép többségével együtt keresnek az egység és a béke útját.

Igen tanulságos és alapos munkájáért a szerzőt elismerés és hála illeti.

Buchalla Ödön

Luther mondta:

Ahol hit van, nem maradhat magában, hanem megbizonyítja magát, előtör jó cselekedetek által és ilyen evangéliumot vall és tanít az emberek előtt.

*

Nem kevesebbet és nem többet kell hinned, minthogy Isten igéje a tiéd. A hit lényege és természete az, hogy Isten igéjére épül és hagyatkozik. Ahol nincs Isten igéje, ott nem is lehet hit.

*

Krisztusban hinni: Krisztust felöltözni és Vele egyé lenni. Nos, Krisztus Isten fia, ezért azok, akik Benne hisznek, Vele együtt fiakká lesznek.

J. M. Lochmann:

A természeti világ teológiai tanulmányozásáról

(O theologickém Studiu prirozeného sveta)
A Křestanska Revue, Praha, XIX. 3—4. szám.

A prágai Comenius-fakultáson a teológiai tanszékek között különálló helyet kapott az általános valláselmélet tanszéke. Különállását hirdeti már elnevezésével is: míg ugyanis a többi tanszékek világosan manifesztálják diszciplinájuk elvi kötöttségét a Szentírás, Egyház és dogma teológiai realitásaihoz, az általános valláselmélet ilyen kötöttségről nem tud. Sőt a maga kimondottan *általános* jellegével a többi tanszékek irányával egyenesen ellentétben állónak látszik. Azok a „biblia világának” és a „keresztyénségnek” *különös* mivoltára koncentrálják figyelmüket, emez viszont az *általános* „emberi” és „természeti világot” teszi vizsgálódásai tárgyává. Szerző szerint innen adódik az általános valláselméleti tanszék helyének problematikája egy, a reformáció örökségét hordozó teológiai fakultáson.

A probléma a vallási modernizmus túltengésének idején a liberális teológia feltételeiből kiindulón könnyen megoldódott. *Schleiermacher* idejétől kezdve a protestáns teológiában is elhatalmasodott a nézet: *a keresztyénség nem egyéb, mint általános emberi vallási lehetőségek* (bár jellegzetes és sajátos) *valósulása*, az *a priori* vallásfogalomnak legmagasabbrendű konkrét tartalma, az általános vallási fejlődés érett gyümölcse. Így a keresztyénség és a vallás általános valósága közötti összefüggés nyilvánvalónak látszott és mindenek noetikai követelménye is kézenfekvővé vált: az „általános” ismerete előny (ha nem egyenesen feltétel) a „különös” megismerésében. A kérdés illetén megvilágításánál tehát nem merülhetett fel kétség az általános valláselmélet protestáns teológián való tanításának jogosultságát illetően.

Kiéleződik azonban a probléma abban a pillanatban, amikor a *teológiai ráeszmél bibliai meghatározottságának és a reformáció örökségének kötelezéseire*, hogy ne csupán valláselmélet legyen, hanem egészen konkrétan: az *egyház funkciója*, tehát benső törés nélkül és minden ágában az Egyházra bízott üzenet tolmácsolója. Így azonban az egész teológiai vizsgálódásnak egyetlen norma alatt kell végbemennie, ez pedig: Istennek az ő- és újszövetségi iratokba foglalt Igéje. Akkor pedig — úgy tűnik — csak két lehetőség marad: vagy az általános valláselmélet — mely esetben a teológiai normáról való lemondás a teológiai vizsgálódás egyöntetűségének törését jelenti, vagy pedig egységes teológiai norma az általános valláselméletnek a rendszeres teológia javára történő likvidációja. Szerző szerint tehát felmerül a kérdés: ilyen problematikus körülmények között *lehetséges-e a természeti világ teológiai diszciplína tárgyaként való tanulmányozása?* Ha igen, hogyan indokolható ez teológiailag? A cikk ezekre a kérdésekre keres feleletet.

A probléma tárgyalása folyamán újabb és alapvető kérdések nyomulnak előtérbe: mi a természetes gondolkodásnak és általában a természeti világnak teológiai értelme? A hit világa kontinuitásban van-e a természeti világgal, vagy pedig áthidalhatatlan szakadék van-e közöttük, mely teológiailag csak a legszigorúbb dualizmushoz vezetethet?

1. *A kontinuitást a Szentírás problematikusá teszi.* A bűn lázadása, mely a Szentírás üzenete szerint az egész természeti világot áthatja, kizárja, a természetes gondolkodás és élet benső harmoniáját. Nincs egyértelmű kontinuitás a természet rendje és a kegyelem rendje között. A világ bölcsesége nincs egyenes vonalú összefüggésben a hit bölcseségével és nem lehet analógiát látni egyfelől a filozófia és az emberi vallások istenei, másfelől pedig Ábrahám, Izsák és Jákob Istene között.

2. Viszont ha a természeti világ megromlottsága kizárja is az Isten természetes úton való megismerésének *szubjektív* lehetőségét, ez a körülmény nem dönti meg azt a Szentírás által is igazolt *objektív* igazságot, hogy a világ a maga megromlott állapotában is *Isten teremtett világa marad*. Bűn és természetiség nem azonos fogalmak. Bibliai motívumokból kiindulón tehát el kell vetnünk a hitbeli és természetes gondolkodás közötti kompromisszumos kollaborációt éppúgy, mint a természetes gondolkodás dualisztikusan kiélezett ignorálását.

Igy jutunk el az egyetlen lehetőséghez, a hitbeli és természetes gondolkodás *dialektikus konfrontációjának* útjához.

Lochmann hangsúlyozza, hogy a jelenvaló világnak dialektikus szemlélete a Szentírás egyik alapvető jellegzetessége. Krisztus egyházának e világi helyzete lényege szerint nem egyenes vonalú, egyértelmű és statikus, hanem dialektikusan kettős értelmű és dinamikus. A Szentírás, különösen pedig Pál levelei tárják fel határozottan és világosan ennek a helyzetnek végső gyökereit és következményeit úgy az Egyház életére, mint a keresztyén ember életére vonatkozólag. Olyan világban élünk, amelyben két korszak találkozik: az ó-Adámé és ó-világé, melyben a bűn és halál uralkodik. s az új Adám új korszaka, mely Krisztus eljövetele, halála és feltámadása óta reálisan rontja az ónak uralmát.

A tények ilyen objektív állásának felel meg a *keresztyén ember* sajátos *személyes szituációja*. Hitünk szerint tudjuk, hogy *Krisztus kiragadott bennünket a régi korszak hiábavaló cselekedeteiből és hogy reális részünk lehet az újnak újságában*. De ugyancsak hitben tudjuk azt is, hogy továbbra is a bűn előjeleivel létező világban és életben maradunk.

Mindezekkel szoros összefüggésben kell most már megállapítanunk, hogy a világban és bennünk koexistens aionok feszültségének ontológiai igazsága érvényes *noetikai* vonatkozásban is. Ugyanis gondolkodásunkkal és megismerésünkkel is ugyanebben a konkrét helyzetben vagyunk. Teológiailag bármilyen élesen foglalunk is állást filozófiákkal és emberi kultuszokkal szemben, a természetes gondolkodású filozófus és vallásos ember bennünk is felfedezhető. Igaz, nem állunk már csak filozófiai alapon: a hitben új kiindulási pontot nyertünk. A hitben. Krisztusban megismertük az igazságot, de ismét csak *a hitben*. Hit nélküli természetes állapotunkban, megismerésünkre nézve is Adám gyermekei maradunk.

Teológiai munkáinknak a természetes gondolkodásba és vallásosságba való beágyazottsága a munka hűségének és tisztaságának komoly veszedelmét jelenti s az őrizetünkre bízott üzenet deformációival fenyeget. A veszedelem ignorálása pedig nem volna megfelelő védekezés ellene.

Mindezekből — Lochmann szerint — nyilvánvalóan következik, hogy a hitbeli és természetes gondolkodás konfrontációja a teológia legitím és **kiemelkedő feladata.**

Dr. Szilárd Jenő

Közérdekű tudnivalók

I. HA NYUGALMAZOTT LELKIPASZTOR új foglalkozást vállal, pl. helyettes lelkészi, vagy kántori megbízást, a betegségi biztosítás szempontjából az általános szabályok szerint bírálandó el. Vagyis, ha mint helyettes lelkész vagy kántor államsegélyben is részesül, akkor betegségi biztosítási járulékát az Allami Egyházügyi Hivatal rendezi, ha pedig nem részesül e minőségében államsegélyben, akkor a szabályszerű járulékokat le kell róni utána, tehát 8 százalék betegségi biztosítási járulékot és — ha ebben a minőségben (mint kántor) nem tagja a Lelkészi Nyugdíjintézetnek, — 4 százalék nyugdíjjárulékot. Azonkívül az egy százalék jövedelmi adót és esetleg a 4 százalék gyermektelenek adóját kell fizetni utána.

HA AKTIV LELKESZ — aki államsegélyt élvez — a kántori szolgálato-
kat is ellátja és ezért lelkészi illetményein felül külön helyi javadalma-
zásban részesül, e többlet után csak 1 százalékos jövedelemadót és illetmény-
adót kell fizetni.

EGYHÁZMEGYEI TISZTSEGEK VISELŐI az e címen kapott tisztelet-
díj után — az egyházmegye által levonandó és beszolgáltatandó — 6 száza-
lékos jövedelemadót fizetnek, ha nem állnak munkaviszonyban és egyházi
tiszttségük mellékfoglalkozásnak sem tekinthető. Utóbbi esetben az általá-
nos szabályok alá esnek. (Jásd az Ut c. lapot.)

*

II. KISKORUAK HAZASSÁGOT csak a gyámhatóság engedélyével köt-
hetnek. Az engedély iránti kérelmet csak a kiskorú terjesztheti elő. A kérelmet
csak az anyakönyvvezető vagy a gyámhatóság előtt lehet előterjeszteni. A ké-
relemhez csatolni kell a kiskorúnak és annak születési anyakönyvi kivonatát,
akivel a kiskorú házasságot kíván kötni. Ha a születési anyakönyvi kivonatot
külföldről kellene beszerezni, azt becsatolni nem kell, helyette az érdekelt
fél személyes nyilatkozatot tehet. Csatolni kell továbbá hatósági orvosi
bizonyítványt arról, hogy a kiskorú házassuló a házassághoz szükséges testi
és szellemi fejlettséggel rendelkezik. A gyámhatóság az engedély megadá-
s kérdésében a törvényes képviselő (szülő, gyám) meghallgatása után hatá-
roz. A törvényes képviselőnek meg kell indokolnia nyilatkozatát, hogy a
házasságot a kiskorúra nézve előnyösnek vagy hátrányosnak tartja-e. A kis-
korú házasságának engedélyezésére irányuló kérelmet el kell utasítani a
többi között akkor, ha a kiskorú a 17. életévét nem töltötte be. Ha a házas-
sághöz kötésnek nincs törvényes akadálya, a kérelmet a szabályok szerint nem
kell elutasítani és ha a gyámhatóság úgy látja, hogy a házassághöz kötés enge-
délyezése a kiskorúnak érdekében áll, az engedélyt megadja.

Csekey Zoltán

AZ
EVANGÉLIKUS EGYETEMES SAJTÓOSZTÁLYNÁL
MEGRENDELHETŐ ÉS KAPHATÓ:

Nestle: Görög Újtestamentum	35,— Ft
Bibliafordítás füzetekben, teljes újszövetség	106,— Ft
Raffay: Agenda, kötve	60,— Ft
Istentiszteleti rend, gyülekezeti	4,— Ft
Istentiszteleti rend, lelkészi	6,— Ft
Bereczky: A keskeny út	57,50 Ft
Karner: A testté lett ige	62,— Ft
A gyermek vasárnapja	I. 30,—, II. 28,— Ft
Melanchthon: Apologia	16,— Ft
Pálfy Miklós dr.: Istenfélelem az Ótestamentumban	30,— Ft
Virágh Jenő: Luther Márton önmagáról, füzve 8,—, kötve	12,— Ft
Virágh Jenő: Luther rózsa	2,— Ft
Kapi: Bizonyásgtevés	10,— Ft
Maróthy: Szegények szíve	füzve 10,—, kötve 15,— Ft
Bókay János: 31 zsoltár	15,— Ft
Dezséry: Krisztus az ajtó	4,— Ft
Scholz: Inségeseknek szabadítója	24,— Ft
Kierkegaard: Önvizsgálat	8,— Ft
Kierkegaard: Isten változhatatlansága	2,— Ft
Andersen: Jézus élete	4,— Ft
Dr. Szeberényi Lajos: Gusztáv Adolf	4,— Ft
Dr. Szeberényi Lajos: Luther ultramontán ócsárlói	6,— Ft
Cantate — énekeskönyv	8,80 Ft
Régi magyar istenes énekek	5,— Ft
Miatyánk képekben	10,— Ft
Lühnsdorf: Krisztus és Luther képek: 1,—, 8,—, 15,—,	20,— Ft
Selyem jelzők	3,50, 4,— Ft
Bibliajelzők	—,90, 1,80 Ft
Falítáblák	3,50, 7,— Ft
Ostya, 100 darabonként	2,50 Ft

EVANGÉLIKUS EGYETEMES SAJTÓOSZTÁLY

BUDAPEST, VIII., PUSKIN-UTCA 12 — Csekkszám: 220 278.